

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET TAALDECREET VAN 19 JULI 1973 EN DE SOCIALE BETREKKINGEN

I. INLEIDING

1. Het Decreet van 19 juli 1973 tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werknemers en de werkgevers heeft reeds heel wat stof doen opwaaien, waarbij zelfs bij uitstekende juristen de passie een objectief juridisch onderzoek in de weg stond.

De aandachtige jurist schrok nogal op, toen na de publikatie in het Staatsblad van 6 septemeber 1973, gesproken werd over de interpretatie ervan door de regering en over door haar te nemen uitvoeringsmaatregelen.

Kan een regering uitvoeringsmaatregelen voorschrijven die tegen het decreet indruisen of ervan afwijken? Hierbij dient eraan herinnerd dat niet alleen de uitvoerende macht iets met het decreet te maken heeft, doch dat in de eerste plaats de rechterlijke macht, vooral in verband met de nietigheden, het decreet zal moeten interpreteren en voor een juiste juridische toepassing zorgen.

2. Terwijl van franstalige zijde langs bepaalde detailpunten om een offensief gevoerd wordt tegen het principe zelf van de regeling, beleeft men het anderszijds dat Vlaamse mandatarissen en kranten, telkens als met de tekst in de hand gewezen wordt op bepaalde toepassingsmogelijkheden, antwoorden: "We zijn zo sociaal en de tekst was zeker niet zo bedoeld..."

We zouden bijna durven zeggen dat degenen die tegen het decreet zijn, aan dit laatste een zo breed mogelijke interpretatie geven, terwijl degenen, die het decreet voorbereidden en goedkeurden, een tegenovergestelde stelling innemen. Hier ook staat men voor een ongewone toestand:

Ofwel keurde de Cultuurraad de tekst goed met kennis van zijn voor de hand liggende gevolgen, en

dan zien we niet in waarom deze parlementairen nu een andere matigende klank laten horen.

Ofwel was de Cultuurraad slechts bekommerd om de doelstelling die de grondslag van het decreet vormt, en had hij geen waakzaam oog voor de nuanceringen die in de tekst moesten tot uiting komen om aan sociologisch en economisch niet altijd eenvoudige toestanden een gepaste oplossing te geven. In dit geval dient de nederlandstalige Cultuurraad de moed op te brengen zijn tekst aan een kritisch onderzoek te onderwerpen, niet omdat principiële tegenstrevers van het decreet dit eisen, maar wel omdat de toepassing van bepaalde teksten verder kan leiden dan de Cultuurraad het zelf wilde.

3. Het komt er dus in de eerste plaats op aan de tekst objectief en juridisch te ontleiden, onder de belichting van zijn schaarse voorbereidende teksten. Vervolgens is het noodzakelijk bepaalde vragen te stellen, die een nader aandachtig onderzoek vergen.

We streefden er naar bij deze studie, elk persoonlijk oordeel of vooroordeel terzijde te schuiven. Ze is enkel gewijd aan de sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers. Het deel van het decreet dat de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen behandelt, valt derhalve buiten het bestek van deze studie.

II. INTERPRETATIENORMEN

1. Een wettelijke bepaling mag niet geïnterpreteerd worden, wanneer de tekst klaar en duidelijk is. Er bestaat slechts aanleiding tot interpretatie wanneer de tekst op zichzelf onduidelijk en bijgevolg voor interpretatie vatbaar is (o.m. Cass. 22 november 1949, *Pas.*, 1950, I, 179; 10 juni 1952, *Pas.*, 1952, I, 656; 16 juni 1953, *Pas.*, 1953, I, 817).

Verklaringen die tijdens de parlementaire voorbereiding werden afgelegd, kunnen niet tegen de precieze tekst van de wet opwegen, indien ze niet met deze tekst overeenstemmen (Cass., 20 februari 1951, *Pas.*, 1951, I, 410). Wel kan de parlementaire voorbereiding in overweging genomen worden om de wettelijke draagwijdte van de tekst, zoals deze uit zijn bewoordingen kan afgeleid worden, te bevestigen.

De voorbereidende teksten spelen natuurlijk een belangrijke rol als de wettekst zelf onduidelijk en voor verscheidene interpretaties vatbaar is.

Daaruit volgt voldoende dat de rechtbanken zich te houden hebben aan de tekst van het decreet, als hij volkomen duidelijk is, zelfs indien hij niet geheel overeenstemt met hetgeen in de voorbereidende teksten wordt gezegd.

Het spreekt vanzelf dat a fortiori de rechtbanken geen rekening mogen houden met verklaringen die worden afgelegd na het goedkeuren van een decreet. De rechtbanken zijn in geen geval gehouden door de administratieve interpretatie of toepassing van decreten, daar ze op grond van artikel 107 van de Grondwet belast zijn met de controle van de wettelijkheid van de besluiten van de uitvoerende macht.

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht heeft binnen haar bevoegdheidssfeer betreffende de interpretatie van de Wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in de administratie dezelfde opvatting gehuldigd. Meer bepaald in verband met artikel 41 van deze wet – dat voor de eerste maal het taalgebruik in de ondernemingen in zekere mate regelde – werd herhaaldelijk verwezen naar belangrijke delen van de voorbereidende teksten die dit artikel beperkend interpreteerden (zie het verslag van senator de Stexhe voor de Senaatscommissie – *Parl. Doc.* Senaat 1962/63 – blz. 1653).

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht oordeelde van meet af aan dat ze zich te houden had aan de tekst zelf van de wet, die het door de verslaggever gemaakte onderscheid niet had gemaakt (zie o.m. het 1e jaarlijks verslag van de Commissie van 25 maart 1965, blz. 24 – alg. verg. 4 februari 1965, nr. 85 in verband met de factuur – en 9 september 1965, nr. 1061 in verband met het cognossement; Ivo DE WEERDT, *Het taalgebruik in het bedrijfsleven*, 1966).

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht die met een wettelijke zending is belast, is evenmin als de rechtbanken gebonden aan latere interpretatieve verklaringen van regeringen, zodat zij ook overeenkomstig haar vaste rechtspraak uit de tekst van het decreet de voor de hand liggende gevolgtrekkingen zal halen, des te meer daar in de voorbereidende teksten tot het decreet geen tegenstrijdige verklaringen voorhanden zijn.

3. Tenslotte dient opgemerkt dat de uitvoerende macht gebonden is door de algemene regel dat "de Koning de besluiten neemt die voor de uitvoering van de wet nodig zijn, zonder ooit de wetten zelf te mogen schorsen of vrijstelling van hun uitvoering te

mogen verlenen" (A. MAST, *Grondwettelijk Recht*, blz. 219, nr. 210). De uitvoeringsreglementen moeten inderdaad met de wet overeenstemmen (*id.*, blz. 222, nr. 213).

Hieruit wordt dan ook afgeleid dat het de administratie niet toegelaten is bij wijze van rondschrijven of administratieve instructies van de tekst van de wet af te wijken (Cass., 22 november 1949, *Pas.*, 1950, I, 182; 18 januari 1957, *Pas.*, 1957, I, 575; 18 september 1959, *Pas.*, 1960, I, 77; Rb. Brussel, 3 december 1955, *J.T.*, 1954, 387). Deze administratieve instructies zullen derhalve door de rechtbanken ingevolge artikel 107 van de Grondwet niet toegepast worden. Ze zijn ook voor vernietiging door de Raad van State vatbaar, op verzoek van elke belanghebbende natuurlijke of rechtspersoon.

Bovendien heeft de Raad van State geoordeeld dat een ministerieel rondschrijven gericht aan een provinciale overheid uit zichzelf geen enkel gezag bezit, indien het niet overeenstemt met de wettelijke bepalingen die er de grondslag van vormen (Raad van State, 19 februari 1959, *Pas.*, 1960, IV, 66). Dit brengt mee dat de ondergeschikte besturen niet gehouden zijn instructies van de regering, die geen wettelijke grondslag bezitten of tegen de wettekst ingaan, op te volgen.

4. Hetgeen voorafgaat bewijst dat elke interpretatie van de decreettekst, die van deze laatste afwijkt of deze laatste niet volledig uitvoert, vroeg of laat tot belangrijke juridische moeilijkheden zal aanleiding geven. Het voorgenomen interpretatief werk is dan ook te verwerpen omdat het verwarring zal stichten en de noodzakelijke rechtszekerheid zal beletten.

Indien men politiek of juridisch vaststelt dat bepaalde bedoelingen niet of onvoldoende tot uiting komen, of dat de draagwijdte van de tekst verder reikt dan het nagestreefde doel, is het beter de tekst zelf te herzien en de noodzakelijke wijzigingen aan te brengen.

III. DRAAGWIJDTE VAN HET DECREET IN VERBAND MET DE SOCIALE RELATIES

Samengevat menen we de draagwijdte van het Decreet van 19 juli 1973 in verband met de sociale relaties tussen de werkgevers en de werknemers in vijf punten te kunnen samenvatten :

A. Het decreet legt enkel aan de werkgevers een verplicht taalgebruik op; de werknemers vallen niet onder de toepassing ervan. Van boven naar onder bestaat een verplicht taalgebruik. Van onder naar boven is het taalgebruik vrij.

B. Het decreet is van toepassing op alle werkgevers lato sensu, d.w.z. wanneer een persoon onder het gezag van de werkgever werkt of geacht wordt onder het gezag van een werkgever te werken. Er is geen enkel onderscheid naargelang de aard of het belang van de bedrijven die door de werkgever geleid worden.

C. Het decreet is ratione loci niet alleen van toepas-

sing op de werkgevers die in het Nederlandse taalgebied woonachtig zijn of er een exploitatiezetel bezitten, doch eveneens op werkgevers, die om het even waar buiten het Nederlandse taalgebied woonachtig zijn of er een exploitatiezetel bezitten en die in het Nederlandse taalgebied personeel tewerkstellen, ongeacht de aard of het belang of de duur van de tewerkstelling.

D. De sociale relaties dienen *lato sensu* geïnterpreteerd: ze omvatten alle mondelinge en schriftelijke contacten, individueel en collectief, tussen werkgevers en werknemers, zelfs indien ze slechts onrechtstreeks verband houden met de tewerkstelling. Ze worden zelfs uitgebreid tot alle mondelinge en schriftelijke betrekkingen van de werkgever met derden, als deze betrekkingen hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding.

E. Bij het ontstaan van een conflictsituatie tussen het verplicht taalgebruik van de werkgever en het vrij taalgebruik van de werknemer, blijft de mogelijkheid te vertalen in een of meer talen bestaan. Het decreet heeft hieraan in bepaalde gevallen een mogelijkheid tot verplichte vertaling toegevoegd.

Deze punten worden hieronder nader onderzocht in het licht van de teksten van het voorbereidend onderzoek.

A. HET DECREET IS NIET VAN TOEPASSING OP DE WERKNEMERS

Het is fundamenteel in de eerste plaats te onderzoeken op welke personen het decreet toepasselijk is: op werkgevers en werknemers ofwel werkgevers alleen?

Het voorstel Vandezande van 16 maart 1972 zegt desbetreffend: "Dit decreet is toepasselijk op de natuurlijke en rechtspersonen, die personeel tewerkstellen".

Het voorstel Claey's van 7 december 1972 gaat een stap verder: "Dit decreet is van toepassing op de werkgevers die in het Nederlandse taalgebied (...) werknemers tewerkstellen en op deze werknemers".

Het amendement Vandezande van 22 maart 1973, dat steunde op het advies van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht van 5 december 1972, en dat werd overgenomen door de Commissie van de Cultuurraad in haar verslag van 12 juni 1973, gaf aanleiding tot de volgende definitieve redactie:

"Dit decreet is van toepassing op de natuurlijke en rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen".

De verwijzing naar "de werknemers", die in het voorstel Claey's voorkwam, verdween dus uit de definitieve tekst. In het verslag van de Commissie van 12 juni 1973 wordt hierover geen enkele uitleg gegeven.

Men is dan ook geneigd hieruit af te leiden dat de tekst van het decreet niet van toepassing is op de werknemers, zodat het taalgebruik van deze laatsten in de bedrijfsverhoudingen volkomen vrij blijft, niet alleen

in hun onderlinge verhoudingen, doch eveneens in hun verhoudingen tot de werkgevers. In dat geval zouden de stukken en handelingen die uitgaan van de werknemers, rechtsgeldig zijn welke ook de taal zij waarin ze opgesteld worden. De werknemer zou in ondernemingsraden, comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen een andere taal dan het Nederlands kunnen gebruiken.

Deze interpretatie wordt bevestigd door de definitieve redactie van artikel 1.

Artikel 1 zegt inderdaad: "Dit decreet is van toepassing op de natuurlijke of rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen".

Er wordt dus niet gezegd dat het decreet van toepassing is op het bedrijf als dusdanig, maar wel op *personen* die een exploitatiezetel bezitten of personeel tewerkstellen, dus op de *werkgevers*.

Zo de volgende zin bepaalt: "Het regelt het taalgebruik van de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en werknemers", volgt hieruit dat het decreet verplichtingen schept in hoofde van de werkgevers in verband met deze sociale betrekkingen. Het is niet omdat deze zin het woord werknemers bevat dat het decreet op hen toepasselijk wordt, in tegenstrijd met de eerste klare en duidelijke zin.

Ik meen dan ook dat uit de tekst van artikel 1 voldoende blijkt dat het decreet niet van toepassing is op de werknemers, en dat bijgevolg het taalgebruik van deze laatsten, zowel in hun onderlinge betrekkingen als in hun verhouding tot de werkgevers, volledig vrij blijft.

Deze vaststelling is trouwens in overeenstemming met de verplichting die kan opgelegd worden aan de werkgevers (artikel 5, lid 2) vertalingen te bezorgen van stukken bestemd voor het personeel. Dergelijke verplichting zou ondenkbaar zijn indien de werknemer verplicht was het Nederlands te gebruiken en zich bijgevolg in het Nederlands uit te drukken of dit te begripen.

In verband hiermee is eveneens op te merken dat vertrekkend van het grondwettelijk principe van de vrijheid van het gebruik der talen (artikel 23 van de Grondwet), de uitzonderingen hierop die door de wet worden geregeld, uitdrukkelijk moeten bepaald worden, en gezien hun uitzonderingskarakter, restrictief dienen geïnterpreteerd. Het strafrechtelijk karakter van het decreet draagt bij tot zijn restrictieve interpretatie.

Tenslotte zij eveneens verwezen naar de bekommernis van de Cultuurraad de nederlandstalige werknemers te beschermen tegen "een taalmuur voor onze Vlaamse werknemers" (voorstel Claey's van 7 december 1972, blz. 1) en om de "doorstroming van alle afgestudeerden met een nederlandstalig diploma tot aan de top in het bedrijfsleven mogelijk te maken" (verslag Commissie van 12 juni 1973, blz. 2).

Het principe van de wetgeving is gericht tegen een

ongeoëloofde druk die door bepaalde werkgevers wordt uitgeoefend en waardoor de Vlaamse werknemers verplicht worden in hun sociale betrekkingen met de werkgevers de taal van deze laatsten (in casu, het Frans of het Engels) te spreken (zie het voorstel Claey's, blz. 3, betreffende een "Engelse taalmuur" die binnen afzienbare tijd tot stand zou kunnen komen).

Uit niets blijkt dat het decreet de arbeiders zelf vi-seert en ernaar streeft niet-nederlandstalige of nederlandsonkundige werknemers uit het bedrijfsleven te sluiten. Het in stand houden van de taalvrijheid van de werknemers is dus zeker niet tegenstrijdig met de door de voorbereidende teksten uitgedrukte doelstelling.

B. HET DECREET IS VAN TOEPASSING OP DE WERKGEVERS DIE EEN EXPLOITATIEZETEL IN HET NEDERLANDSE TAALGEBIED HEBBEN OF DIE PERSONEEL IN HET NEDERLANDSE TAALGEBIED TEWERKSTELLEN

Bij de voorbereiding van het decreet was er een zekere evolutie in verband met de bepaling *ratione loci* van de geviseerde werkgevers.

Het voorstel Vandezande van 16 maart 1972 bepaalde:

"Dit decreet is toepasselijk op de natuurlijke en rechtspersonen die personeel tewerkstellen en die in het Nederlandse taalgebied woonachtig zijn of gevestigd zijn, met uitzondering van de tot het Nederlandse taalgebied behorende rand- en taalgrensgemeenten, zoals bedoeld in de artikelen 7 en 8 van het Koninklijk Besluit van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken."

Niet alle natuurlijke en rechtspersonen vielen onder de toepassing van dit voorstel: alleen die welke personeel tewerkstellen en die in het Nederlandse taalgebied woonachtig of gevestigd zijn. De personen die geen personeel tewerkstellen, evenals die welke wel personeel tewerkstellen, doch hun woonplaats of vestiging buiten het Nederlandse taalgebied bezitten, bleven buiten het toepassingsgebied van het voorstel Vandezande.

Het voorstel Claey's van 7 december 1972 legde de nadruk op de tewerkstelling in het Nederlandse taalgebied. De tekst luidde: "Dit decreet is van toepassing op de werkgevers die in het Nederlandse taalgebied, zoals omlinjd in artikel 59, § 4, van de Grondwet, werknemers tewerkstellen en op deze werknemers".

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht bracht op 5 december 1972 advies uit. Haar opmerkingen gaven aanleiding tot een amendement van Vandezande, dat als volgt luidde: "In de tekst van dit artikel de woorden 'die personeel tewerkstellen en die in het Nederlandse taalgebied woonachtig zijn of gevestigd zijn' vervangen door de woorden 'die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen'."

De Commissie van de Cultuurraad stelde dan ook in haar verslag van 12 juni 1973 een tekst voor die de

huidige tekst van het decreet werd, nl.: "Dit decreet is van toepassing op de natuurlijke personen en rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen".

Uit voorgaande blijkt dat het decreet de nadruk legt op het feit dat de plaats waar de tewerkstelling effectief plaatsheeft bepalend is voor de toepasselijkheid van het decreet.

De woonplaats of de vestiging van de natuurlijke of rechtspersonen die tewerkstellen heeft geen enkele invloed.

Het verslag van de Commissie van 12 juni 1973 geeft de volgende korte uitleg:

"In verband met artikel 1 was de Minister van Binnenlandse Zaken van oordeel dat het decreet ook toepasselijk moet zijn op de werkgevers die buiten het Nederlandse taalgebied wonen, doch die in dit gebied personeel tewerkstellen. Verder werd gezegd dat het woord 'exploitatiezetel' betrekking heeft op een technische bedrijfseenheid".

Met "exploitatiezetel" wordt dus bedoeld elke technische bedrijfseenheid. Dit stemt trouwens overeen met hetgeen werd bepaald in artikel 41, § 1, van de Wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken. Dit schreef het gebruik voor "van de taal van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn".

De toepassing van het decreet op personen "die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen" is nieuw. Het feit dat dit geplaatst wordt naast "het hebben van een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied" toont aan dat de tewerkstelling onafhankelijk staat van het bezit van een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied.

Het bestaan van de door het decreet bedoelde arbeidsverhouding is dus voldoende om het decreet toepasselijk te maken op elke werkgever, gevestigd in Brussel-Hoofdstad, Wallonië of zelfs in het buitenland, ongeacht het bestaan van een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied, zodra in dit taalgebied personeel wordt tewerkgesteld.

De draagwijdte van deze bepaling dient natuurlijk onderzocht in verband met de bepaling van de arbeidsverhouding die aanleiding geeft tot de toepassing van het decreet.

Men zou zich kunnen afvragen of de hierboven aangeduide toepassing niet te verstrekkend is. Het antwoord is negatief om drie redenen:

- de tekst van het decreet bepaalt ze uitdrukkelijk; het gaat dus niet om een interpretatie, doch om de gevolgtrekking uit een op zichzelf duidelijke tekst;

- tijdens het voorbereidend onderzoek werd nergens het tegendeel gezegd;

- integendeel, de definitieve tekst voorgesteld door de Commissie van de Cultuurraad is overgenomen uit het amendement Vandezande van 22 maart 1973, dat uitdrukkelijk op volgende wijze wordt verantwoord:

"Zoals de Vaste Commissie voor Taaltoezicht in haar advies van 5 december 1972 opmerkt, zou de interpretatie van de oorspronkelijke tekst tot gevolg kunnen hebben dat een natuurlijke persoon die personeel tewerkstelt in het Nederlandse taalgebied maar woonachtig is in een ander taalgebied (b.v. te Brussel-Hoofdstad), aan de toepassing van het decreet ontsnapt".

C. HET DECREET IS VAN TOEPASSING OP ELKE WERKGEVER LATO SENSU

Het is niet voldoende te weten dat het decreet enkel toepasselijk is op de werkgevers: het is eveneens nodig te bepalen wie als werkgever wordt beschouwd in de zin van het decreet, m.a.w. welke in het Nederlandse taalgebied uitgevoerde tewerkstelling aanleiding geeft tot de toepassing van het decreet.

De evolutie van de teksten is op dat punt zeer duidelijk.

In verband met de vernederlandsing van de "sociale betrekkingen" tussen werkgevers en werknemers, beschouwt het voorstel Vandezande :

a) als werkgever

"de natuurlijke en rechtspersonen die, welke ook de aard van hun bedrijvigheid zij, werk verschaffen aan de werknemers".

De toelichting zegt duidelijk dat deze bepaling niet gebonden is aan het bestaan van een handels- en financiebedrijf, maar dat alle werkgevers worden gevisieerd. "Dit is ook maar billijk omdat er vele werknemers werken in verenigingen zonder winstoogmerk, die geen handels- of financiebedrijf zijn. Hierbij kan b.v. gedacht worden aan ziekenhuizen, gezondheidscentra, gehandicapcentra, enz." (blz. 1).

b) als werknemer

"onder 'personeel' wordt verstaan het bedienden- en arbeiderspersoneel, al dan niet onder dienstcontract, die hun kennis ter beschikking stellen aan de werkgever".

Het samenvoegen van deze twee bepalingen toont aan dat Vandezande niet alleen alle werkgevers, ongeacht de aard van de uitgeoefende bedrijvigheid, onder de toepassing van het decreet wil brengen, maar dat hij bovendien oordeelt dat de gevisieerde arbeidsverhouding zelf het kader van het klassieke contract van verhuring van diensten (arbeiderscontract, bediendencontract, contract der handelsvertegenwoordigers, enz.) te buiten gaat.

Het voorstel Claeys van 7 december 1972 ging dezelfde richting uit door enerzijds in artikel 1, lid 1, "werkgevers en werknemers" aan te duiden, klaarblijkelijk in het kader van een contract van verhuring van diensten, en door anderzijds in lid 2 bepaalde gelijkstellingen in te voeren :

"1) met werknemers : de personen, die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid verrichten onder het gezag van een ander persoon, of die arbeid verrichten in gelijkaardige voorwaarden als die van de arbeidsovereenkomst ;

2) met werkgevers : de personen die de in 1) genoemde werknemers tewerkstellen ;

3) met de onderneming : de inrichting van werkgevers en met werknemers gelijkgestelde personen, die een activiteit buiten het bedrijfsleven uitoefenen."

De toelichting bij artikel 1 zegt :

"Dit artikel omschrijft het algemeen toepassingsgebied van het voorstel van decreet op analoge wijze als de recente Arbeidswet van 16 maart 1971".

De tekst van het voorstel Claeys werd op dit punt overgenomen door de Commissie van de Cultuurraad in haar verslag van 12 juni 1973, zonder dat hierover in het verslag verder werd uitgeweid. De definitieve tekst van het decreet stemt hiermee eveneens overeen.

Uit het voorgaande volgt duidelijk dat de Cultuurraad bij het bepalen van de arbeidsverhouding, deze laat samenvallen met de bepalingen van de Arbeidswet van 16 maart 1971, die het domein van de arbeidsovereenkomst te buiten gaat, door een systeem van gelijkstellingen. Deze brede bepaling van de arbeidsverhouding dient toegepast op onverschillig welke werkgever, waarbij dit begrip eveneens zo breed mogelijk wordt gesteld.

De toepassing van het decreet is evenmin gebonden aan de belangrijkheid van de onderneming of aan het aantal tewerkgestelde personen. Zodra één persoon tewerkgesteld is, is het decreet in verband met de "sociale betrekkingen" toepasselijk, en dit zowel op natuurlijke als op rechtspersonen.

Ten aanzien van de beperkende commentaren die, na het verschijnen van het decreet, in verband met de tekst werden gegeven, is het even nodig te preciseren welke toestanden onder deze brede bepaling vallen.

De verwijzing naar de Arbeidswet van 16 maart 1971 (*Belgisch Staatsblad* van 30 maart 1971), gewijzigd door de Wet van 30 juni 1971 (*B.S.* 13 juli 1971) met erratum (*B.S.* 12 oktober 1971), is belangrijk.

Artikel 1, lid 2, van het decreet is de letterlijke weergave van artikel 1 van de Wet van 16 maart 1971.

Uit de artikelen 3 en 68 van deze wet blijkt dat ze toepasselijk is o.m. op de volgende contractuele betrekkingen :

- de arbeidsovereenkomst voor huisarbeiders ;
- familieondernemingen, zelfs die waar gewoonlijk alleen bloedverwanten, aanverwanten of pleegkinderen arbeid verrichten, onder het uitsluitend gezag van de vader, de moeder en de voogd ;
- foerondernemingen ;
- het varend personeel van visserijbedrijven en het varend personeel tewerkgesteld aan werken van vervoer in de lucht ;
- het dienstbodencontract ;
- hotels, motels, kampeerterreinen, spijshuizen, restau-

- ratiehuizen, traiteurszaken, verbruikzalen en drank-slijterijen ;
- ondernemingen van openbare vertoningen en vermakelijkheden ;
- dagbladondernemingen ;
- reisagentschappen ;
- vervoerondernemingen ;
- tabakswinkels en winkels van natuurlijke bloemen ;
- de deelneming aan salons, tentoonstellingen, jaarbeurzen ;
- benzinepompen, enz.

Dit alles wijst erop dat naast de klassieke arbeidscontracten voor bedienden en werklieden, alle andere mogelijke dienstcontracten, zoals de arbeidsovereenkomst voor dienstboden (Wet van 24 april 1970), voor studenten (Wet van 9 juni 1970) en zelfs de familieondernemingen onder toepassing vallen van de Arbeidswet van 16 maart 1971, en bijgevolg ook van het Decreet van 19 juli 1973, aangezien dit laatste rechtstreeks teruggaat op de Wet van 16 maart 1971, en dit volgens de uitdrukkelijke aanduiding van de voorbereidende werken tot het decreet.

De gelijkstelling met werknemers van personen die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst arbeid verrichten onder het gezag van een andere persoon of die arbeid verrichten onder gelijkwaardige voorwaarden als die van de arbeidsovereenkomst, is trouwens ook terug te vinden in het Koninklijk Besluit van 28 november 1969 (ter uitvoering van de Wet van 27 juni 1969, waarbij de Besluitwet van 28 december 1944 betreffende de sociale zekerheid wordt herzien – gewijzigd bij K.B. van 15 juni 1970) : hierdoor wordt bedoeld de arbeid van uitzendbureaus, het maakloonwerk, bezoldigd vervoer van personen en zaken als zelfstandige, doch met een voertuig dat nog onder financiering is en toebehoort aan degene die het vervoer toevertrouwt aan de vervoerder.

Men komt aldus tot een nagenoeg onbeperkte toepassing van het decreet, waarin voor de bepalingen van de werkgevers geen enkele uitzondering voorkomt. Geen enkele overeenkomst, die een arbeidsverhouding omvat, waarbij een uitvoering van werk onder een zeker gezag van een ander persoon wordt doorgevoerd of waarbij dit gezag wordt geacht te bestaan, ontsnapt eraan.

De tekst van artikel 1 bevat evenmin enig onderscheid tussen een tijdelijke of een definitieve tewerkstelling : "de personen die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen" vallen onder de toepassing van het decreet zonder enig onderscheid.

Trouwens, de Wet van 16 maart 1971, waarnaar uitdrukkelijk wordt verwezen, maakt evenmin een onderscheid tussen tijdelijke en bestendige tewerkstelling.

Tenslotte zij verwezen naar hetgeen in het vorige hoofdstuk gezegd werd over het verschil tussen "het hebben van een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied" en "het tewerkstellen van personeel in het Nederlandse taalgebied".

Natuurlijke of rechtspersonen die buiten het Nederlandse taalgebied gevestigd zijn, doch die in het Nederlandse taalgebied b.v. handelsvertegenwoordigers of maakloonarbeiders tewerkstellen, vervoerondernemingen die een wagen ter beschikking stellen aan één of meer vervoerders, enz., vallen onder de toepassing van het decreet.

D. DE SOCIALE BETREKKINGEN DIE ONDER DE TOEPASSING VAN HET DECREET VALLEN

Het voorstel Vandezande van 16 maart 1972 poogt een opsomming te geven van wat onder "sociale betrekkingen" dient verstaan (artikel 3).

Het lijkt van belang deze opsomming, die door het voorstel niet als enuntiatief wordt beschouwd, aan te halen :

"a) alle door een wet, decreet, verordening of een reglement van de instelling bepaalde of voorgeschreven georganiseerde betrekkingen in organen, raden, comités, werkgroepen of lichamen, die tot doel hebben het overleg in de dienstbetrekkingen, de rationalisering en de werking van de instelling vlot te laten verlopen, alsmede de daarop betrekking hebbende documenten ;

b) alle niet-georganiseerde betrekkingen die, hoewel zij regelmatig plaatsvinden, toch nergens voorgeschreven zijn en die de goede werking van de instelling op het oog hebben, alsmede de daarop betrekking hebbende documenten ;

c) alle op de werknemer betrekking hebbende handelingen die zijn persoonlijke ontwikkeling tot doel hebben, gezien in functie van de rentabiliteit van de instelling en de sociale promotie van de werknemer, alsmede de daarop betrekking hebbende documenten ;

d) alle documenten die de werknemers betreffen en die betrekking hebben op de maatschappelijke zekerheid, de maatschappelijke bijstand, de arbeidsgeneeskunde, eventuele andere vormen van verplichte preventieve geneeskunde, de persoonlijke dossiers van de werknemers met inbegrip van de geneeskundige verslagen en attesten, alsmede de reglementen bestemd voor de werknemers ;

e) alle documenten die moeten kunnen voorgelegd worden aan beambten van de belastingen of waarvan inzage mag gevraagd worden ;

f) alle documenten die bij betwistingen of processen moeten ingezien worden door het gerecht of door experts van het gerecht ;

g) alle in de instelling doorgegeven instructies, dienstorders, nota's en mondelinge richtlijnen en alle documenten waarop zij gebaseerd zijn, die een vlotte afhandeling van de zaken bevorderen, behalve wanneer die betrekking hebben op het buitenland of de andere taalgebieden".

Deze opsomming omvat zowel mondelinge als schriftelijke mededelingen.

Dit voorstel omvatte echter punten die niet nood-

zakelijkerwijze behoren tot de "sociale betrekkingen" tussen werkgevers en werknemers (b.v. *e* en *f*).

Het voorstel Claey's van 7 december 1972 geeft een opsomming in drie punten, die aangeduid wordt als enuntiatief (artikel 3).

"Sociale betrekkingen" tussen werkgevers en werknemers omvatten onder meer :

"§ 1. De betrekkingen, die op het vlak van de onderneming plaatsvinden in de ondernemingsraad, het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaats, of tussen de werkgever en de syndicale afvaardiging ; alsmede in of met elk ander orgaan dat tot institutionalisatie van die betrekkingen bij wet of collectief overleg zou worden opgericht ;

§ 2. Alle andere betrekkingen tussen de werkgever en de werknemers, die op het vlak van de onderneming plaatsvinden in de vorm van bevelen, mededelingen, publikaties, of in het kader van vergaderingen van het personeel, sociale dienst, arbeidsgeneeskundige dienst, maatschappelijke werken, vervolmakingscycli, disciplinaire procedure, onthaal en andere ;

§ 3. Al de betrekkingen tussen de werkgever enerzijds en privaatrechtelijke of publiekrechtelijke instellingen anderzijds, die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding ; aldus de betrekkingen met de Rijksdienst voor de Maatschappelijke Zekerheid, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, de Rechterlijke Macht en andere, alsmede interbedrijfs-geneeskundige diensten, recruteringscentra, publiciteitsagentschappen, uitzendkantoren en andere".

De eerste paragraaf handelt over de collectieve organen die de verhouding tussen werkgevers en werknemers beheersen (punt *a* van het voorstel Vandezande).

De tweede paragraaf behandelt de akten en mededelingen die zich tot de individuele werknemers richten (zie de punten *b*, *c*, *d* en *g* van het voorstel Vandezande).

De derde paragraaf verwijst naar betrekkingen tussen de werkgevers en privaat- of publiekrechtelijke instellingen die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding (dit punt bevindt zich niet in het voorstel Vandezande). Vooral de verwijzing naar betrekkingen tussen de werkgevers en andere privaatrechtelijke organismen, en dit voor alles wat zijn oorsprong vindt in een arbeidsverhouding, is nieuw.

De punten *a* en *f* van het voorstel Vandezande zijn in het voorstel Claey's niet terug te vinden.

Bovendien preciseert een vierde paragraaf :

"§ 4. De sociale betrekkingen omvatten zowel de mondeling als schriftelijk gestelde individuele en collectieve verhoudingen tussen de werkgever en de werknemers".

Het ontwerp van de Commissie van de Cultuurraad van 12 juni 1973 zal zo mogelijk de draagwijdte van de bepalingen van het voorstel Claey's nog verruimen door artikel 3 tot een algemene tekst om te vormen :

"De 'sociale betrekkingen' omvatten zowel de mondelinge als schriftelijke individuele en collectieve contacten tussen de werkgevers en de werknemers, die rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met de tewerkstelling".

Het zou nuttig zijn te weten wat de Commissie juist bedoelde met "contacten tussen werkgevers en werknemers die onrechtstreeks verband houden met de tewerkstelling".

Het verslag zegt daarover niets, en geeft bijgevolg geen enkele leidraad voor de interpretatie van een dergelijke zin, die bijvoorbeeld zou kunnen leiden tot de verplichting voor een werkgever het Nederlands te gebruiken wanneer hij met een werknemer een privé onderhoud heeft tijdens een rustpauze. De tekst van artikel 3 spreekt inderdaad niet over "bevelen" of "instructies", enz., doch over "contacten tussen werkgevers en werknemers".

Ten overvloede nam de Commissie vervolgens in artikel 4 de bepalingen van artikel 3 van het voorstel Claey's over met als inleiding :

"Sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers omvatten ook onder meer : (...)".

Op enkele vormwijzigingen na werden de punten 1° en 2° van het voorstel Claey's, doch in omgekeerde volgorde, overgenomen. Het punt 3° van het voorstel Claey's onderging echter een belangrijke inkorting, door het wegvallen van de opsomming die zich in de tekst van dit voorstel bevond.

Deze laatste paragraaf werd op de volgende wijze geformuleerd :

"§ 3. Alle betrekkingen tussen de werkgever en privaatrechtelijke of publiekrechtelijke instellingen die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding".

Hierdoor werd echter niets veranderd aan de draagwijdte van de tekst van het voorstel Claey's. De Commissie meende waarschijnlijk dat de opsomming tot beperkende interpretatie kon aanleiding geven.

De tekst zelf van het decreet (artikelen 3 en 4) neemt de door de Commissie van de Cultuurraad opgestelde tekst zonder enige wijziging over en geeft hierdoor aan de "sociale relaties" tussen werkgevers en werknemers een draagwijdte die tot het uiterste gespannen wordt.

Herhaaldelijk wordt bij de voorbereiding de nadruk gelegd op het feit dat ook mondelinge mededelingen en niet enkel geschreven documenten onder de toepassing van het decreet vallen.

De aandacht wordt echter minder gevestigd op het feit dat niet alleen orders, mededelingen, enz., deel uitmaken van de sociale relaties, maar in de eerste plaats "alle contacten tussen werkgevers en werknemers", zelfs wanneer "ze onrechtstreeks verband houden met de tewerkstelling" ; zoals gezegd verstrekken de voorbereidende teksten desbetreffend geen enkel interpretatieëlement.

Het feit dat onder de "sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers" eveneens "alle betrekkin-

gen tussen de werkgevers en privaatrechtelijke of publiekrechtelijke instellingen die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding" gerangschikt worden, wordt evenmin in de voorbereidende teksten onderstreept.

Het gaat nochtans om een belangrijke nieuwigheid, daar ze betrekking heeft op documenten of mededelingen die niet voor de werknemers bestemd zijn en die beter kan aanvoeld worden door rekening te houden met de in het voorstel Claeys opgenomen voorbeelden. Bijvoorbeeld een werkgever die een bediende of een arbeider zoekt is verplicht zich in het Nederlands tot om het even welk agentschap te richten, zodra de mededeling haar oorsprong vindt in de arbeidsverhouding. Kan hieruit afgeleid worden dat de aankondiging ook verplicht in het Nederlands dient gesteld?

Deze verplichting bestaat ongeacht het taalgebied waar het agentschap gevestigd is.

De betrekkingen met publiekrechtelijke instellingen zullen weinig moeilijkheden opleveren. Wel dient opgemerkt dat geen onderscheid gemaakt wordt naar gelang de vestiging van deze instellingen, binnen of buiten het Nederlandse taalgebied.

E. HET NEDERLANDS EN HET PROBLEEM VAN DE VERTALINGEN

Betreffende de te gebruiken taal bestaat er natuurlijk geen enkel probleem: zowel het voorstel Vandezande (artikel 5), als het voorstel Claeys (artikel 2), als de tekst van de Commissie van de Cultuuraad (artikel 2) bepalen dat het Nederlands dient gebruikt bij de hierboven aangeduide mondelinge en schriftelijke sociale betrekkingen.

De werkgever moet zich dus tot de werknemers richten in het Nederlands. Geen enkele uitzondering in verband met het taalgebruik van de werknemer, met zijn oorsprong of nationaliteit, werd voorzien.

We toonden onder A. aan dat het decreet niet van toepassing is op de werknemers en dat deze hun vrijheid van taalgebruik behouden.

De op de werkgevers rustende taalverplichting zal dus in meerdere gevallen aanleiding geven tot een conflictsituatie met het vrij taalgebruik van de werknemers.

Bijgevolg dient de vraag gesteld op welke wijze de werkgever zich tot een nederlandsonkundig arbeider zal kunnen wenden zonder aan de sancties van nietigheid van zijn handelingen of aan strafsancties blootgesteld te worden.

Aangezien alles in het Nederlands dient gesteld of gezegd, rijst het probleem van de eventuele bijgevoegde vertaling in een andere taal.

Bij toepassing van artikel 5, lid 2, van het decreet kan de werkgever verplicht worden vertalingen in één of meer talen te voegen bij de Nederlandse tekst van geschreven documenten: "Zo de samenstelling van het personeel zulks rechtvaardigt en op eenparige aan-

vraag van de werknemersleden van de ondernemingsraad of bij ontstentenis van een ondernemingsraad op eenparige aanvraag van de syndicale afvaardiging of bij ontstentenis van beide op verzoek van een afgevaardigde van een representatieve vakorganisatie dient de werkgever evenwel bij de berichten, mededelingen, akten, getuigschriften en formulieren bestemd voor het personeel, een vertaling te voegen in één of meer talen. De in het voorgaande lid bedoelde regeling geldt voor één jaar en dient op straffe van nietigheid, schriftelijk gesteld. Zij dient aan de ambtenaren, belast met het toezicht op de uitvoering van dit decreet, door de werkgevers binnen een maand betekend".

Het gebruik van de uitdrukking: "dient de werkgever (...) een vertaling bij te voegen" wijst inderdaad op een verplichting voor de werkgever.

Deze verplichting kan hem slechts in beperkte mate opgelegd worden. Waarom wordt bepaald dat "de samenstelling van het personeel zulks moet rechtvaardigen" wanneer de aanvraag "eenparig door de werknemersleden van de ondernemingsraad" moet gebeuren? Wanneer de werknemersdelegatie eenparig vraagt vertalingen op te stellen, zal dit zeker slechts gebeuren als de samenstelling van het personeel dit noodzakelijk maakt. Voor een essentieel sociale maatregel, die erin bestaat de werkgever te verplichten vertalingen af te leveren, is de eenparigheid trouwens af te wijzen, omdat deze maatregel bijgevolg door één enkele persoon om persoonlijke redenen kan gedwarsboomd worden.

Hoe is de toestand als de werkgever niet verplicht wordt een vertaling bij de Nederlandse documenten te voegen, hetzij omdat de eenparigheid niet werd bereikt, hetzij omdat het gaat om een "klein" bedrijf (met twee of drie arbeiders) waar geen ondernemingsraad of syndicale afvaardiging bestaat en het personeel niet bij een vakbond is aangesloten?

Hoe is de toestand in geval van mondelinge mededelingen waarvoor in geen enkele mogelijkheid tot verplichte vertaling is voorzien?

Is het de werkgever toegelaten een vertaling af te leveren?

Het voorstel Vandezande repte geen woord over vertalingen. De huidige tekst van artikel 5 is de weergave van artikel 5 van het voorstel Claeys.

Noch de voorbereidende teksten noch de tekst van het decreet zelf leggen de werkgever verbod op, uit eigen beweging, vertalingen van zijn nederlandstalige mededelingen af te leveren. Hieruit dient dus afgeleid dat het afleveren van vertalingen toegelaten is, daar de vrijheid van taalgebruik de grondwettelijke regel vormt en elke beperking uitdrukkelijk door de wet moet voorzien worden (*Parl. Besch., Senaat, 1969-1970, nr. 390, blz. 10 en 11 in verband met artikel 59bis, § 3, van de Grondwet*).

Hierdoor rijst echter een nieuw probleem, nl. te bepalen in welke mate deze toelating bestaat.

Artikel 59bis, § 4, van de Grondwet bepaalt dat de decreten kracht van wet bezitten in het taalgebied dat

onder hun bevoegdheid *ratione loci* valt. De Cultuurraden bezitten dus een werkelijke autonomie, die zo sterk is dat een decreet een bestaande wetgeving kan wijzigen (WIGNY, *La troisième revision de la Constitution*, blz. 151).

Wanneer een decreet bepaalde punten van een vooraf bestaande wet niet wijzigt, blijven de bepalingen van deze laatste, als ze niet uitdrukkelijk of impliciet afgeschaft worden, voortbestaan. In dit verband is op te merken dat het decreet artikel 41 van de Wet van 2 augustus 1963 wat het Nederlandse taalgebied betreft, niet heeft afgeschaft. Dit wordt bevestigd door het voorstel Claey's (blz. 4) dat het heeft over "wijziging" van dit artikel: "Door dit decreet zouden, binnen zijn toepassingsgebied, wijzigingen worden aangebracht aan artikel 52, § 1, lid 1, en § 2 aan artikel 59 van de geordende wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken (K.B. 18 juli 1966)" (artikel 52 = artikel 41 van de Wet van 2 augustus 1963).

In werkelijkheid werd artikel 41, § 1, lid 1, aangevuld; artikel 41, § 1, lid 2, dat betrekking heeft op Brussel-Hoofdstad, behoorde niet tot de bevoegdheid *ratione loci* van de Cultuerraad.

Artikel 41, § 2, bleef eveneens bestaan, doch werd aangevuld door de verplichting tot vertaling van artikel 5 van het decreet. Zijn tekst luidt als volgt: "Onverminderd de hun bij § 1 opgelegde verplichtingen, *mogen* dezelfde bedrijven (private nijverheids-, handels- en financiebedrijven) bij de berichten, mededelingen, akten en getuigschriften en formulieren bestemd voor het personeel, een vertaling voegen in één of meer talen zo de samenstelling van dat personeel zulks rechtvaardigt".

De nijverheids-, handels- en financiebedrijven mogen dus in het behandelde geval (als de samenstelling van het personeel zulks rechtvaardigt) een vertaling afleveren.

Voor de andere bedrijven, die door het decreet geadresseerd worden, doch niet onder de toepassing vallen van de Wet van 2 augustus 1963, bestaat geen enkele regel. Het afleveren van vertalingen is dan ook aan geen enkele beperking onderworpen.

Het geven van vertalingen van gesproken nederlandsstalige mededelingen is evenmin aan enige beperking onderworpen. Het lijkt echter wel onrealistisch

de werkgever te verplichten zijn nederlandsontkundig personeel in het Nederlands aan te spreken, om hem vervolgens zijn mededeling te laten vertalen.

IV. NAWOORD

De door de grondwetsherziening ingevoerde culturele autonomie met haar voor één taalgebied bevoegde Cultuurraden, werd blijkbaar door vele politici en juristen nog niet geassimileerd.

In verband met het Decreet van 19 juli 1973 namen we kennis van kritieken, die aan een elementair onderzoek niet weerstaan. Het is echter onontbeerlijk bepaalde delen van het decreet aandachtig te onderzoeken m.b.t. volgende punten:

- de bepaling van de grenzen van de grondwettelijke bevoegdheden van de Cultuurraden en van de nationale wetgever in verband met het taalgebruik in het bedrijfsleven.

Artikel 59bis van de Grondwet stelt problemen, zowel in verband met de bevoegdheid *ratione materiae* als met de bevoegdheid *ratione loci* van de Cultuurraden. Ze mogen op het juridisch vlak niet uit het oog verloren worden;

- herhaaldelijk wordt gewag gemaakt van een eventueel conflict tussen het decreet en de door België ondertekende en goedgekeurde Verdragen. Meer in het bijzonder wordt verwezen naar het E.E.G.-Verdrag en de op grond hiervan uitgevaardigde verordeningen, naar bepaalde bilaterale overeenkomsten in verband met het onthaal der gastarbeiders en op een ander vlak, naar de Europese Conventie ter vrijwaring van de fundamentele rechten van de mens, van 4 november 1950, en haar bijkomende door België goedgekeurde protocollen.

Ook hier mag men eventuele moeilijkheden niet uit de weg gaan.

Tenslotte lijkt het ons eveneens nodig de draagwijdte van het decreet ten overstaan van het nagestreefde doel aan een kritisch oordeel te onderwerpen.

We hopen dat de hierboven weergegeven analyse zal bijdragen tot verdere studie van een decreet waarvan de sociale, economische en juridische weerslag met de dag duidelijker wordt.

Marc DE KOCK

OVER DE WETTELIJKE HYPOTHEEK VAN DE GEHUWDE VROUW

In het *Rechtskundig Weekblad* van 10 november 1973 (597) verscheen een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 1 oktober 1973 volgens hetwelk een gehuwde vrouw mag toestemmen in de doorhaling van de hypothecaire inschrijving tot zekerheid van onderhoudsgeld genomen. Het is de eerste maal dat een rechtsinstantie boven het niveau der Rechtbank van Eerste Aanleg zich ter zake rechtstreeks en uitdrukkelijk uitsprekt. (*R.W.*, 1972-1973, 1265-1275, en *R.W.*, 1971-1972, 1173-1178). Teneinde niet in herhalingen te vervallen (zie onze aan het probleem gewijde twee bijdragen) beperken wij onze kritiek tot de twee motieven die het hof tot zijn beslissing hebben geleid nl. :

a) Art. 71 Hyp.W. maakt geen onderscheid naargelang de inschrijvingen al dan niet tot zekerheid van de alimentaire schuldvordering van de vrouw genomen worden ;

b) De omstandigheid dat het recht op onderhoudsgeld en de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw onvervreemdbaar zijn heeft niet de onvervreemdbaarheid tot gevolg van de tot zekerheid ervan genomen hypothecaire inschrijving die de vrouw trouwens vrij kan nemen of niet.

Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat het hof, zonder dit openlijk te zeggen, wellicht wel gemeend heeft dat de emancipatie van de vrouw sedert de Wet van 1958 zijn beslissingen mede rechtvaardigde.

§ 1. Art. 71 Hyp.W. maakt geen onderscheid

Men moet zich eerst en vooral afvragen waarom art. 71 Hyp.W. geen onderscheid maakt. Indien zou blijken dat de wetgever van 1851 duidelijk had bepaald, dat de hypothecaire inschrijving ook tot zekerheid van wettelijk onderhoudsgeld kon genomen worden en hij dan toch beslist had dat er geen onderscheid diende gemaakt te worden, dan zou het Brusselse hof een ernstig argument in handen hebben gehad. Het is echter helemaal niet zo. Maakt men een historisch overzicht van de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw, dan zal men op geen enkel moment noch in de wettekst zelf noch in de voorbereidende teksten de term "onderhoudsgeld" terugvinden.

In de Code civil kwam de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw voor in de artt. 2121 en 2135, 2°. Art. 2135, 2°, C.c. bepaalde :

"L'hypothèque existe, indépendamment de toute inscription : (...) 2° Au profit des femmes, pour raison de leurs dot et conventions matrimoniales, sur les immeubles de leur mari, et à compter du jour du mariage. La femme n'a d'hypothèque pour les sommes dotales qui proviennent de successions à elle échues, ou de donations à elle faites pendant le mariage, qu'à compter de l'ouverture des successions, ou du jour que les donations ont eu leur effet. Elle n'a hypothèque pour l'indemnité des dettes qu'elle a contractées avec son

mari, et pour le emploi de ses propres aliénés, qu'à compter du jour de l'obligation ou de la vente. Dans aucun cas, la disposition du présent article ne pourra préjudicier aux droits acquis à des tiers avant la publication du présent titre."

In de artikelen 2140 en 2144 C.c. worden eveneens slechts de termen "dot, reprises et conventions matrimoniales" gebruikt.

Gaat men de voorbereiding van deze teksten na dan zijn het ook enkel die termen die aan bod komen (zie LOCKÉ, VII, hoofdstuk I, nrs. 65, 77, 92, hoofdstuk II, nr. 29, hoofdstuk IV, nrs. 24-27, hoofdstuk IX, nrs. 13, 23, 25, 26, hoofdstuk X, nrs. 31, 34).

De wetgever van 1851 heeft in feite niets anders willen doen dan het formele aspect van de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw wijzigen en enkele misbruiken uitroeien, die waren ontstaan om het voordeel dat de gehuwde vrouw uit haar hypotheek haalde teniet te doen.

Waar de Code civil als regel stelde dat de vrouw zonder inschrijving over een algemene hypotheek beschikte (art. 2135 C.c.) en een bijzondere, aan inschrijving onderworpen hypotheek (art. 2140 C.c.) de uitzondering was, heeft de hypotheekwet van 1851 als enig mogelijke hypotheek voor de gehuwde vrouw een bijzondere en aan publiciteit onderworpen hypotheek (artt. 64-68 Hyp.W.) ingevoerd. Men heeft in feite niets anders willen doen dan de twee basisideeën waarop heel de hypothecaire wetgeving steunt, nl. publiciteit en specialiteit, ook tot de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw doortrekken (memorie van toelichting, *Annales Parlementaires, Représentants*, 1848-49, p. 38).

De technieken die een aantal spitsvondige echtgenoten hadden uitgevonden om het systeem van de wettelijke hypotheek van de Code civil te ontcrachten waren de volgende :

a) De betekeningen aan de vrouw die de koper van een bezwaard goed deed om dit goed te zuiveren, werden door de waakzame echtgenoot onderschept. Aldus stak de man de opbrengst van de verkoop op zak en was de vrouw, zonder dat zij het wist, haar garantie kwijt ;

b) Men liet de vrouw mede in het contract optreden en zich samen met de man hoofdelijk tegenover de derde verbinden.

Met deze praktijken heeft de wetgever van 1851 willen afrekenen (*Annales Parlementaires, Sénat*, 1850-1851, p. 254, 264, 265 in fine ; *Annales Parlementaires, Représentants*, 1848-49, 992, 1850-51, p. 603, 608, 612, 621).

Wat de gewaarborgde vorderingen betrof heeft de wetgever van 1851 aan de bestaande situatie essentieel niets willen wijzigen. Vandaar dat de vorderingen die de huidige hypotheekwetgeving vermeldt, identiek zijn

met die welke in de Code civil voorkwamen. Het was zelfs zo dat de oorspronkelijk voorgestelde tekst voor het huidige art. 67 geen rekening meer had gehouden met goederen die aan de vrouw bij schenking of vererving konden toevallen gedurende het huwelijk. De Commissie van Justitie van de Kamer reageerde hierop onmiddellijk door ter vervanging van die tekst de tekst voor te stellen die thans art. 67 Hyp.W. vormt. Zij motiveerde dit als volgt :

"Le projet n'autorisait la femme à requérir inscription que pour l'indemnité des dettes contractées avec le mari et le remploi de ses propres. Or, il est évident qu'il existait d'autres causes de recours de la femme contre le mari. C'est ainsi que, si la femme s'est retenu comme propres les objets mobiliers qui pourraient lui échoir pendant le mariage à titre de donation ou de succession, elle doit avoir hypothèque légale pour la restitution des deniers de cette origine, touchés par son époux.

La Commission a donc cru devoir proposer une disposition qui autorise la femme à requérir inscription sur des immeubles spéciaux et déterminés du mari pour toutes causes légitimes de recours qu'elle peut avoir contre celui-ci, sauf toutefois le droit de l'époux de demander la radiation de l'inscription, s'il la prétend dénuée de cause, et de conclure à la réduction s'il la croit prise pour une valeur exagérée." (verslag Lelièvre, *Annales Parlementaires, Représentants*, 1848-49, 1000.)

Welke al die andere wettige oorzaken van verhaal zijn zegt de Commissie niet. Als enig voorbeeld vindt men de reeds onder de Code civil bestaande vordering in geval van schenking of nalatenschap. Eén ding is zeker, de voor die tijd uitermate revolutionaire vordering wegens onderhoudsgeld wordt niet als voorbeeld vermeld.

Trouwens de vorderingen waarover men het tijdens de voorbereiding van de wet van 1851 had, waren precies dezelfde als die welke men reeds ten tijde van de Code civil met een wettelijke hypotheek waarborgde, en vonden, net als toen, alle hun grondslag in het huwelijksgoederenrecht (verslag Lelièvre, *Ann. Parlementaires, Représentants*, 1848-49, p. 992 ; 1850-51, p. 577, 602-604, 606-613, 618-622).

De reden van het feit dat de wetgever van 1851 er helemaal niet aan gedacht had, dat de hypotheek ook een vordering tot onderhoudsgeld zou kunnen waarborgen, dient gezocht te worden in de structuur en de opvattingen van de 19e-eeuwse maatschappij. Echtscheiding en de daaraan voorafgaande verschijnselen die rond 1851 haast niet voorkwamen. Dit kan aangetoond worden aan de hand van volgende statistieken aangaande het aantal echtscheidingen per jaar :*

1846	29	1931	2531	1950	5100
1856	42	1932	2522	1951	4366
1866	70	1933	2616	1952	4211
1876	135	1934	2441	1953	4163
1880	214	1935	2575	1954	3999
1890	373	1936	3093	1955	4416
1900	690	1937	3208	1956	4313
1910	1089	1938	3501	1957	4527
1920	2195	1939	3423	1958	4261
1921	3665	1940	1803	1959	4406
1922	3718	1941	2623	1960	4589
1923	3253	1942	2971	1961	4607
1924	2956	1943	3430	1962	4697
1925	2503	1944	3398	1963	5171
1926	2343	1945	3178	1964	5470
1927	2351	1946	5623	1965	5520
1928	2351	1947	6825	1966	5826
1929	2134	1948	6518	1967	6023
1930	2491	1949	5988	1968	6057

De belangrijkste conclusie die men uit dit alles kan trekken lijkt ons alleszins dat ten tijde van de wetgever van 1851 echtscheiding en vorderingen tot onderhoudsgeld op grond van art. 212 B.W. een zeer grote zeldzaamheid vormden. Dit wordt trouwens bevestigd door het feit dat voor de wetgever van 1804 de in art. 212 C.c. vastgelegde beginselen zo evident leken dat dit artikel zonder enige discussie werd aangenomen. De meest uitgebreide tekst die men in LOCRÉ i.v.m. dit artikel vindt beperkt zich tot de verklaring dat art. 212 een aantal morele principes vaststelt die de wetgever heeft willen bekrachtigen (LOCRÉ, II, hoofdstuk X, nr. 17).

Die idee van evidentie had dan ook tot gevolg dat de Code civil geen enkele specifieke maatregel inhield om deze vorderingen wegens onderhoudsgeld te waarborgen. De noodzaak daartoe deed zich immers (nog) niet voelen. Alle beschermingsmaatregelen van de vordering tot onderhoudsgeld dateren uit de periode rond 1930, toen een in verhouding met de 19e eeuw massale stijging van het aantal echtscheidingen zich als permanent verschijnsel in de bevolkingsstatistieken manifesteerde. Art. 391bis Sw. werd in het leven geroepen door de Wet van 14 januari 1928 op de verlating van familie, gewijzigd door de Wetten van 30 mei 1931, 17 januari 1939, 30 april 1958 en 5 juli 1963. Art. 391bis Sw. beschermt o.m. de vordering op grond van art. 212 B.W. (Cass. 1 maart 1965, *R.W.*, 1965-66, 1754 ; memorie van toelichting bij de Wet van 30 mei 1931, *Pasin.*, 1931, 133 ; verslag van de Kamercommissie van Justitie, *Pasin.*, 1931, 138 ; verslag van de Senaatscommissie van Justitie, *Pasin.*, 1931, 134).

Stelt men vast dat in 1846 het aantal echtscheidingen 29 bedroeg en in 1968 daarentegen 6057 (voor 1973 zou dit cijfer volgens nog niet bevestigde officiële schattingen rond de 8000 liggen), dan kan men niet anders besluiten dan dat terwijl voor de jurist anno 1973 echtscheidingen en vorderingen tot onderhouds-

* Cijfers ontleend voor de periode 1846-1920 aan het *Statistisch Jaarboek van België*, nr. 92, 1972, de periode 1920-1950 aan het *Statistisch Bulletin*, 1954, II, p. 1349 en voor de periode 1950-1968 aan de *Bevolkingsstatistieken* 1970, nr. 2, p. 100.

geld dagelijkse kost zijn, ze voor de jurist anno 1851 een grote zeldzaamheid waren. Is het evident dat een wetgever in 1973 die wenste dat art. 71 Hyp.W. niet toepasselijk zou zijn ingeval het ging om een hypothe-caire inschrijving tot zekerheid van wettelijk onderhoudsgeld een dergelijk voorbehoud uitdrukkelijk zou formuleren, dan is het even evident dat de wetgever van 1851 dit niet kon doen om de eenvoudige reden dat hij het probleem gewoon niet kende. Men kan moeilijk loochenen dat het beeld van de maatschappij in de periode rond de eeuwwisseling een grondige gedaanteverandering heeft ondergaan. Terwijl het aantal echtscheidingen in 1876 nog slechts 135 bedroeg, was dit in 1910 tot 1089 gestegen en in 1920 is dit laatste cijfer meer dan verdubbeld, nl. 2195. Een piek van 3718 wordt bereikt in 1922. Daarna treedt een langzame daling in en een stabilisatie rond het getal van ongeveer 2500 gedurende de periode 1925-1935. Zonder socioloog te zijn en met een heel bescheiden historische kennis menen wij toch, dat men kan stellen dat zich rond de eeuwwisseling een kentering heeft voorgedaan op familiaalrechtelijk vlak tengevolge waarvan echtscheiding en de daarmee samenhangende problemen tot een constant fenomeen in ons maatschappijbeeld zijn geworden. De reden van deze kentering is hoogstwaarschijnlijk de resultante van gewijzigde morele principes en maatschappijopvattingen, die zelf het resultaat zijn van verschillende componenten zoals het zich doorzetten van arbeidersbewegingen, openlijke deconfessionalisering, verlaten van de burgerlijke fatsoensnormen van de 19e eeuw, oorlogsomstandigheden, enz.

Door zich krampachtig aan de letter van art. 71 Hyp.W. vast te klampen en deze zonder meer op een volkomen veranderde maatschappij toe te passen trekt men de norm volkomen uit zijn historische en sociologische context. Men kan dan evengoed op basis van de letter van een of ander verkeersreglement van 1850 pogen de aansprakelijkheidsvraag bij een actueel auto-ongeval op te lossen.

§ 2. *De onvervreemdbaarheid van het recht op onderhoudsgeld en van de wettelijke hypotheek heeft niet de onvervreemdbaarheid van de tot zekerheid ervan genomen inschrijving tot gevolg*

Aangezien het arrest geen enkele bron aangeeft waar het zijn stellingen uit put, kunnen we er enkel naar gissen. In onze vorige studie haalden we onder littera F van punt IV en in punt V twee mogelijke bronnen aan waarop men dit door het hof gebruikte motief poogt te baseren, nl. een tekst in LEPINOIS, V, nr. 2155, en het vonnis van Rb. Brussel, 10 mei 1894, *Rec. Gén.*, nr. 12.308.

Onder littera G van punt IV wezen we er ook op dat men zich moet bezinnen over het concrete resultaat van het afzien van de inschrijving. Opdat de vrouw op basis van haar wettelijke hypotheek vóór andere schuldeisers uit de opbrengst van het bezwaar-

de goed zou kunnen betaald worden is vereist dat haar hypotheek ingeschreven is. Indien nu de man of de gemeenschap slechts één onroerend goed bezat en de vrouw ziet af van haar inschrijving ten voordele van de koper van het goed, dan komt men in een situatie die identiek is met die waarbij zij van haar hypotheekrecht zelf afstand doet. De man of de gemeenschap bezitten geen enkel goed meer waarop de vrouw nog opnieuw een inschrijving zou kunnen nemen en het oorspronkelijk bezwaarde goed is geen eigendom meer van de debiteur der gewaarborgde vordering (de man), zodat ook hierop geen nieuwe inschrijving meer mogelijk is. De vrouw bevindt zich dus precies in dezelfde situatie als die waarbij ze volstrekt geen hypotheekrecht zou bezitten. Via deze zogezegd door art. 71 toegelaten afstand kan de man hetzelfde effect bereiken als datgene dat een afstand van het hypotheekrecht zelf zou geven. Voegt men daar nog aan toe dat indien de man het onderhoudsgeld niet betaalt, dan betekent het afzien van de inschrijving *in feite* een afzien van het onderhoudsgeld. Aldus bereikt men via een zijweg twee zaken, die verboden zijn : het afzien van de hypotheek en van het onderhoudsgeld. Een dergelijk aanwenden van de ene wettekst om te bereiken wat de andere verbiedt is wetsontduiking.

Men kan natuurlijk opwerpen dat het niet steeds zo is dat de man slechts één onroerend goed bezit of van slechte wil is. Het antwoord op deze opwerping ligt vervat in de hypotheekwet zelf. Bezit de man verscheidene onroerende goederen of toont hij voldoende goede wil bij het kwijten van zijn schuld dan kan waar zulks gerechtvaardigd voorkomt art. 72 Hyp.W. toegepast worden. Heeft hij zijn schuld betaald dan is art. 95 Hyp.W. toepasselijk.

Naast deze reeds vroeger ontwikkelde argumenten kan bovendien een historisch motief geplaatst worden. De wijziging die de Hypotheekwet van 1851, met het oog op een betere bescherming van derden, heeft aangebracht bestaat in de vervanging van het occulte en algemene karakter van de hypotheek door de principes van publiciteit en specialiteit. Voor de rest heeft de wetgever van 1851 zich onder geen enkel opzicht van de ideeën van de wetgever van 1804 willen distantieëren. Het loont dan ook nog de moeite de voorbereidende teksten van 1804 te consulteren.

Net zoals in 1804 geldt ook nu nog als basis van de wettelijke hypotheek het bijzondere belang dat de wetgever aan de vorderingsrechten van de vrouw heeft willen toekennen. "Il est encore des engagements qui se forment sans convention, et par l'autorité de la loi. Elle intervient alors pour conserver aux créanciers un droit que la nécessité de maintenir l'ordre public doit garantir et du moment que ce droit légal est établi il ne doit plus dépendre du débiteur d'attribuer à un autre, par simple convention, un droit d'hypothèque qui puisse prévaloir. Telles sont les hypothèques que la loi donne à la femme sur les biens de son mari.

aux mineurs et aux interdits, sur les biens des tuteurs, etc." (LOCRÉ, VII, hoofdstuk I, nr. 5).

De wetgever van 1804 achtte dus deze vorderingen zo belangrijk dat hij wenste dat deze hypotheeken vóór alle andere rang zouden nemen. Vandaar dat hij zich verzette tegen de noodzaak van inschrijving voor deze hypotheeken. De wetgever van 1851 daarentegen koos meer voor de bescherming van de derden dan voor die der schuldeisers. Vandaar dat hij voor alle hypotheeken, ook de wettelijke, inschrijving en rangbepaling volgens de datum van inschrijving eiste. Het lag echter op geen enkel ogenblik in zijn bedoeling de grondslag en het karakter van de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw te wijzigen. Het komt ons dan ook voor dat nog steeds met heel wat gezag een aantal duidelijke uitspraken van Napoleon kunnen aangehaald worden. Voor de eerste consul, die hierin niet tegengesproken werd, stond het vast dat de titel over de hypotheeken geenszins op zichzelf stond en niet losgedacht kon worden van de andere bepalingen van de Code civil.

"Le premier consul dit que la question n'est plus entière. Le titre des hypothèques n'est point un code particulier, mais une partie du code civil, on ne peut donc établir ici des principes de justice civile différents de ceux qui ont été consacrés dans les autres titres." (LOCRÉ, VII, hoofdstuk II, nr. 9, p. 188).

Waar de gedachten van de wetgever van 1804 vooral naar dotale goederen en terugnemingen uitgingen, kan het citaat a fortiori toegepast worden op de uit art. 212 B.W. voortvloeiende verplichtingen die de wetgever van 1804 zo evident leken dat het gewoon niet bij hem opkwam dat een debiteur zich ooit aan de uitvoering ervan zou onttrekken.

Volgens de wetgever van 1804 gingen wettelijke hypotheeken vóór alle andere; daarom wees hij de idee van inschrijving van deze hypotheeken van de hand. Napoleon verzette zich tegen de idee van publiciteit en rangbepaling volgens de datum der inschrijving van de wettelijke hypotheeken in de volgende bewoordingen: "Détruire ainsi par les formes les principes qu'on a posés, c'est faire des lois de fantaisie, des lois aussi mobiles que le caprice qui les a produites." (LOCRÉ, VII, hoofdstuk II, nr. 9, p. 188).

De wetgever van 1851 die het grondkrediet nieuw leven wou inblazen, heeft terecht gemeend dat een betere bescherming van de derden noodzakelijk was. Het was dan ook niet meer dan logisch dat hij ook voor de wettelijke hypotheeken het principe der publiciteit doortrok. In geval van *concursum creditorum* zal de rechthebbende van een wettelijke hypotheek deze dan ook maar enkel aan derden kunnen tegenstellen mits zij ingeschreven is en zal de datum der inschrijving de rang bepalen. Dit is dan echter ook de enige wijziging, naast het principe der specialiteit, die de wetgever van 1851 heeft willen aanbrengen. De grondslag van het hypotheekrecht, nl. het feit dat een bepaalde schuldvordering door de wetgever zo

belangrijk wordt geacht dat hij ze, buiten iedere wils-overeenstemming van de debiteur om, bijzonder wil waarborgen, is echter onveranderd gebleven.

Past men nu al deze gegevens op het hier bestudeerde geval toe dan komt men tot volgend resultaat. In art. 212 B.W. heeft de wetgever een verplichting gelegd die van openbare orde is. De op art. 212 B.W. gebaseerde vordering tot onderhoudsgeld is onoverdraagbaar en niet vatbaar voor beslag. De wetgever wenst deze vordering, buiten elke medewerking van de debiteur om, speciaal te beveiligen. De bepalingen van art. 212 B.W. en die over de wettelijke hypotheek van de gehuwde vrouw staan niet los van elkaar, doch het karakter van het vorderingsrecht strekt zich uit tot de garantie. Afzien van de inschrijving betekent afzien van de tegenstelbaarheid en van de mogelijkheid om zich in een (gunstige) rang te doen plaatsen. Langs zuiver formalistische weg maakt men aldus de zekerheid waardeloos en miskent men het bijzonder belang dat de wetgever aan de gewaarborgde vordering heeft willen toekennen. Aldus bereikt men een resultaat dat noch de wetgever van 1804 noch die van 1851 ooit hebben willen toelaten.

§ 3. De vrouw is vrij de inschrijving al dan niet te nemen

Deze stelling weerlegden we reeds in onze vroegere studie onder IV litt. E. De wetgever van 1851 had inderdaad gevreesd dat in vele gevallen de vrouw ervoor zou terugdeinzen inschrijving te vorderen en had daarom in de mogelijkheid van tussenkomst van familieleden, de vrederechter en de procureur des Konings voorzien (verslag Lelièvre, *Annales Parlementaires, Représentants*, 1848-49, 992; 1850-51, 577). Ook de opstellers van de Code civil hadden in een dergelijke tussenkomst van het openbaar ministerie en familieleden voorzien (LOCRÉ, VII, hoofdstuk X, nr. 35, artt. 2138 en 2139 C.c.). Een inschrijving buiten en zelfs tegen de wil van de vrouw was en is mogelijk in de optiek van de wetgever.

Nu is het wel zo dat de betrokken personen in feite van deze mogelijkheid geen gebruik gemaakt hebben wegens de vele onpraktische kanten van dit beveiligingssysteem. De redenen hiervan vindt men niet alleen in de parlementaire voorbereiding van de Wet van 1851, doch reeds in een "circulaire du grand-juge" van 15 september 1806. Als reactie op een overdreven en ongepast aantal tussenkomsten van de procureurs maande deze omzendbrief hen aan slechts met de nodige omzichtigheid van hun bevoegdheid gebruik te maken (LOCRÉ, VII, hoofdstuk XVIII, p. 290). Het resultaat schijnt blijkbaar geweest te zijn dat men in het andere uiterste is vervallen. Bij de bespreking van de Wet van 1851 werd dan ook door een aantal parlementsleden op het gebrekkige karakter van dit beveiligingssysteem gewezen. Naast de inertie van het openbaar ministerie duidde men vooral als reden aan het feit dat niemand zich graag moeit in andermans huishouden (zie

de motieven van het amendement Orts, *Ann. Parl., Représentants*, 1850-51, 577, 2e kolom; Orts tijdens de kamerzitting van 4 februari 1851, *o.c.*, p. 603, 1e kolom en van 6 februari 1851, *o.c.*, p. 620, 1e kolom; Van den Branden de Reeth tijdens de kamerzitting van 5 februari 1851, *o.c.*, p. 610, 2e kolom). De interventie van al deze personen is trouwens een mogelijkheid, geen verplichting (de artt. 69 en 70 Hyp.W. gebruiken de term "kunnen"; Van den Branden de Reeth, *loc. cit.*; zie ook onze vroegere studie IV, litt. E. omtrent de betekenis van "ambtshalve" in art. 70 Hyp.W.).

Deze kritiek is gegrond gebleken en men kan moeilijk ontkennen dat de wetgever van 1851 zonder veel realiteitszin een beveiligingssysteem heeft ingesteld dat een grote flop is geworden. Uit de mislukking van dit systeem echter afleiden dat de wetgever aan de vrouw de volledige bevoegdheid heeft gegeven over het al dan niet nemen van de inschrijving te beslissen gaat niet op.

Houdt men rekening met de ondubbelzinnige bedoeling van de wetgever, in een duidelijke tekst uitgedrukt, dat de inschrijving door het openbaar ministerie tegen de zin van de vrouw in genomen kan worden, dan leidt de motivering van het arrest tot de grootste inkonsequenties. Determinerend in deze motivering is immers dat art. 71 Hyp.W. de algemene term "inschrijvingen" gebruikt en geen enkel onderscheid maakt. Wil het hof logisch met zichzelf blijven dan moet het tot de conclusie komen dat art. 71 Hyp.W. ook geen onderscheid maakt voor inschrijvingen die door de procureur des Konings of de vrederechter zijn genomen omdat de vrouw of haar familie het niet deed. Dit komt er dan op neer dat men de wetgever van 1851 aanwrijft, dat hij eerst een beschermingssysteem in het leven roept dat zelfs tegen de wil van de vrouw in kan functioneren en onmiddellijk daarna beslist dat de vrouw dit alles kan ongedaan maken, want artikel 71 Hyp.W. maakt nu eenmaal geen onderscheid...

§ 4. De emancipatie van de vrouw

Er wordt wel eens beweerd dat een stringente interpretatie van art. 71 Hyp.W. moeilijk te verenigen is met de groeiende emancipatie van de vrouw sedert de Wet van 1958. Wij menen dat men die emancipatie zowel op juridisch als op praktisch vlak toch wel enigszins overschat.

A. Juridisch

De wetgever van 1958 heeft in feite niet zo veel anders gedaan dan een lijn doortrekken die de wetgever van 20 juli 1932 reeds gemarkeerd had. Ook de wetgever van 1932 had de pretentie de emancipatie van de vrouw juridisch gestalte te geven. Het stramien van de Wet van 1958 is in feite hetzelfde als dat van de Wet van 1932. Een principiële verklaring over de zelfstandige positie van de vrouw die echter in feite elke concrete uitvoeringsmaatregel mist omdat men nooit de kern van de zaak heeft willen of durven aanraken: het hu-

welijksgoederenrecht. Uit de voorbereiding van de Wet van 1932 blijkt trouwens dat die idee van noodzakelijke wijziging van het huwelijksgoederenrecht reeds in 1909 leefde. (*Pasin.*, 1932, 287). Ook in 1932 wees Vauthier op de onvermijdelijke noodzaak van dergelijke hervorming (*Pasin.*, 1932, 312). Tijdens het voorbereidend onderzoek van de Wet van 1958 werd dit nog veel meer benadrukt (advies van de Raad van State, *Pasin.*, 1958, 578 en 579; verslag van de Commissie van Justitie van de Senaat, *Pasin.*, 1958, 588; Orban tijdens de senaatszitting van 14 november 1957, *Pasin.*, 1958, 618 tot 625). In feite staan we dan nu ook niet zo heel veel verder dan vóór 1932. Wat de wetten van 1932 en 1958 integendeel wel gedaan hebben is de vrouw beter beschermen dan voorheen door het systeem van de inkomstendelegatie en de discretionaire bevoegdheid van de voorzitter om de nodige dringende en voorlopige maatregelen te bevelen. De artikelen 218 en 221 B.W. die door de Wet van 30 april 1958 in het Burgerlijk Wetboek werden opgenomen zijn niets anders dan een verdere uitwerking van wat de artikelen 214j en 214b B.W. bepaalden, die zelf door de Wet van 20 juli 1932 in het Burgerlijk Wetboek waren ingevoegd. De wetgeving van 1932 en 1958 heeft trouwens zelf steeds de nodige aanpassingen van art. 391bis Sw. (ingevoerd door de Wet van 4 januari 1928 op de verlaten van familie) meegebracht (zie art. 1 Wet van 17 januari 1939 en art. 7, § 28, Wet van 30 april 1958).

Hetgeen men dus vaststelt voor de 20e eeuw is:

a) Vanaf 1920 heeft de echtscheidingsproblematiek zich als een frequent verschijnsel in ons maatschappijbeeld geïnstitutionaliseerd;

b) In 1928 verschijnt de wet op de familieverlating die een louter protectionistisch karakter bezit;

c) De wetten van 1932 en 1958 brengen geen enkele reële verbetering aan de voornaamste oorzaak van de onbekwaamheid van de vrouw: de grote bevoegdheden die de man in het huwelijksgoederenrecht heeft. Ook deze wetten hebben een sterk protectionistisch karakter.

Het komt ons dan ook voor dat men bezwaarlijk op een dergelijke wetgeving kan gaan steunen om een vermindering van de bescherming van de vrouw te motiveren.

B. Feitelijk

Er zijn ook een aantal feitelijke vaststellingen die maken dat het belang van een argument dat steunt op de emancipatie van de vrouw en een daarmee gepaard gaand meer zelfstandig en bewust optreden in het rechtsleven niet moet overschat worden.

Het verschijnsel van het frequent deelnemen van meisjesstudenten aan het universitair onderwijs zal niet veel meer dan tien jaar oud zijn. Bovendien is het ook nu nog een feit dat deze studenten grotendeels uit een beperkte elitegroep van onze maatschappij komen. Daarbij kan men moeilijk beweren dat deze groep

reeds erg bij de echtscheidingsproblematiek betrokken is. Neemt men het principe van de geldigheid van het afzien van de inschrijving aan dan moet men het nochtans voor iedereen aannemen, dus ook voor minder ontwikkelde vrouwen.

Verder komt het ons voor dat men van een leek, al dan niet intellectueel gevormd, onmogelijk kan verwachten dat hij voor een probleem als hetgene dat we hier bestuderen alle zwaarwichtige gevolgen van het afzien van de inschrijving kan voorzien. Heel wat juristen kennen die zelf niet. Trouwens, iedereen kent de zwakte van het adagium *Nemo censetur ignorare legem*. Hoe hulpeloos zou een jurist zich voelen zonder bibliotheek of een notaris die plots met allerlei problemen van arbeidsrecht of strafrecht wordt geconfronteerd. Wij geloven er dan ook niet erg in dat de vrouw de draagwijdte van haar handeling beseft wanneer zij van haar inschrijving afziet, en zeker niet dat alle vrouwen dit weten. De wet is nochtans dezelfde voor alle Belgen.

Een laatste bemerking betreft de positie van heel wat notarissen. In een aantal gevallen is de notaris die de verkoopakte verlijdt en de akte van toestemming in de doorhaling van de inschrijving opstelt de vaste notaris van de man die hem eveneens voor heel wat an-

dere zaken bv. van professionele aard consulteert. De vraag kan dan ook gesteld worden of deze notarissen nog wel voldoende zin voor de belangen van de vrouw kunnen opbrengen.

§ 5. Slot

Naar onze mening heeft het hof er fout aan gedaan zich te houden aan de letter van een tekst zonder rekening te houden met een aantal fundamentele verschillen tussen de maatschappij van de 19e en die van de 20e eeuw.

Verder gaat het niet op de bepalingen inzake accessorium (de garantie) en principale (de vordering tot onderhoudsgeld) los van elkaar te behandelen.

Nog steeds zijn de woorden van Minister Carton de Wiart uit zijn memorie van toelichting bij de Wet van 14 januari 1928 toepasselijk op de hele problematiek van de garantie der betaling van onderhoudsgeld: "L'institution familiale est à la base de toute organisation sociale solide et saine. Tout ce qui est de nature à fortifier cette institution mérite de retenir l'attention du législateur. Tout ce qui peut l'affaiblir justifie la recherche d'un remède." (*Pasin.*, 1928, 8).

J. KOKELENBERG
Assistent K.U.L. en U.F.S.A.L.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER—7 DECEMBER 1973

Voorzitter : Ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever : de h. Sury

Eerste advocaat-generaal : de h. P. Mahaux

Advocaten : Mrs. J. Dassel en J. Van Ryn

Overeenkomst—Aangestelde of uitvoeringsagent van een partij—Aard van hun verhouding tot de wederpartij—Vereisten voor de buitencontractuele aansprakelijkheid jegens de wederpartij.

De aangestelde of de uitvoeringsagent die een vervoerder in zijn plaats stelt om het vervoercontract geheel of gedeeltelijk uit te voeren, is ten aanzien van de uitvoering van het contract en ten opzichte van de medecontractant van de vervoerder geen derde.

De aangestelde of de uitvoeringsagent die optreedt om een contractuele verbintenis van een partij uit te voeren, kan buitencontractueel enkel aansprakelijk gesteld worden indien de hem verweten schuld de schending uitmaakt, niet van de contractueel aangegane verbintenis, doch van een iedereen opgelegde verplichting, en indien die schuld een andere dan een louter uit de gebrekkige uitvoering van het contract ontstane schade heeft veroorzaakt.

N.V. Muller-Thomson en N.V. Wm. H. Muller & Co
t/ Royal Insurance Company Ltd

Gelet op de bestreden arresten, op 27 februari en 26 juni 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Overwegende dat de voorzieningen in de onder nummers 1033 en 1154 op de algemene rol ingeschreven zaken tegen voormeld arrest van 26 juni 1970 gericht zijn ; dat de voorziening in voormelde zaak nummer 1154 bovendien tegen het arrest van 27 februari 1970 gericht is ; dat de voorzieningen ambtshalve moeten worden samengevoegd ;

I. Over de voorziening van de eiseressen naamloze vennootschap "Muller-Thomson" en naamloze vennootschap "William H. Muller & Co" in vereffening :

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen het arrest van 27 februari 1970 :

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1121, 1134, 1135, 1136, 1137, 1142, 1146, 1147, 1165, 1382, 1383, 1384, 1994 van het Burgerlijk Wetboek, 59 en 91.A, paragrafen II en III, 2°, van boek II van het Wetboek van koophandel (artikel 91 gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 28 november 1928),

doordat, nu het vaststaat dat verweerster, gesubrogeerd in de rechten van de afzender, op grond van artikel 1382

van het Burgerlijk Wetboek, van eiseres, stouwersbedrijf aangesteld door de rederij, vergoeding vorderde van de schade veroorzaakt aan een machine op het ogenblik dat de kist die ze bevatte "in de hijstouwen was geklemd en enkele meters hoog was opgetild, zodat zij reeds aan de kapitein was toevertrouwd en de uitvoering van het vervoercontract dus een aanvang had genomen", het arrest van 27 februari 1970 de exceptie van niet-ontvankelijkheid van eiseres, die steunde op het feit dat de schade het gevolg was van een contractuele fout van de vervoerder en dat, in geval van contractuele fout, de benadeelde op aquiliaanse basis niet kan optreden tegen de stuwadoor die aangesteld werd door de rederij, verwerpt en de aquiliaanse vordering ontvankelijk verklaart met als reden dat de omstandigheid dat de uitvoering van het vervoercontract een aanvang had genomen de inlader geenszins belet, onafhankelijk van de al dan niet (ten deze: niet) tegen de zeevervoerder ingestelde rechtsvordering, eventuele rechten op grond van een begane fout te doen gelden tegen een derde die, zoals eiseres, niet deelnam aan het sluiten van het eigenlijke vervoercontract,

terwijl, wanneer de niet-uitvoering van een contract voortspuit uit een fout van de aangestelde of de uitvoeringsagent van één der contractanten, de andere partij slechts over een vordering tegen zijn medecontractant beschikt, en wel een contractuele vordering, zonder dat die aangestelde of agent ten aanzien van het contract kan worden beschouwd als een derde die op quasi-delictuele basis kan worden aangesproken; op het plan van de uitvoering van het contract, de benadeelde alleen zijn medecontractant kent, wiens aangestelde slechts een agent of een instrument is geweest; de quasi-delictuele aansprakelijkheid slechts in aanmerking kan komen als de fout van de agent geen verband houdt met de uitvoering van de uit het contract voortvloeiende verbintenissen en als de schade niet zuiver contractueel is, hetgeen noch opgeworpen noch vastgesteld werd; zodat, door te beslissen dat de vordering die door verweerster, in de bovenaangehaalde omstandigheden, uitsluitend op grond van de aquiliaanse aansprakelijkheid van eiseres voor haar aangestelden was ingesteld, ontvankelijk was, het arrest de regels van de quasi delictuele aansprakelijkheid (schending van de artikelen 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek) zowel als die van de contractuele aansprakelijkheid (schending van de andere aangehaalde wetsbepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van koophandel) schendt:

Overwegende dat tweede eiseres, in wier rechten eerste eiseres thans optreedt, in conclusie liet gelden dat de verichtingen, waaruit de litigieuze schade is ontstaan, een deel vormden van de uitvoering van het tussen de inlader en de rederij gesloten contract en dat, in geval van contractuele fout, de benadeelde tegen de stuwadoor die door de rederij wordt aangesteld niet op aquiliaanse grond kan optreden;

Overwegende dat het arrest zich ertoe beperkt vast te stellen dat verweerster, als gesubrogeerd in de rechten van de inlader, vergoeding nastreeft van de door het personeel van het stouwersbedrijf van tweede eiseres aan een hydraulische draaimachine veroorzaakte schade, wanneer die machine, in een houten kist verpakt, bij het ophijzen, op de kaai neerstortte, dat het ongeval gebeurde toen de kist aan de kapitein was toevertrouwd en de uitvoering van het

vervoercontract dus een aanvang had genomen en dat de aan tweede eiseres verweten fout werd bedreven in de loop van de inscheping, waarmede zij, ter uitvoering van de vervoervereenkomst, door de rederij was belast;

Dat het arrest de op artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek gesteunde vordering van verweerster ontvankelijk verklaart om de reden dat deze laatste omstandigheid de inlader geenszins belet, afgezien van elke vordering tegen de zeevervoerder, eventuele rechten, op grond van een door een derde bedreven fout, tegen deze derde te doen gelden, die, zoals tweede eiseres, geen deel nam aan het sluiten van het eigenlijke vervoercontract;

Overwegende, eensdeels, dat de aangestelde of de uitvoeringsagent, die de vervoerder in zijn plaats stelt om het vervoercontract geheel of gedeeltelijk uit te voeren, ten aanzien van de uitvoering van het contract en ten opzichte van de medecontractant van de vervoerder, geen derde is;

Overwegende, anderdeels, dat de aangestelde of de uitvoeringsagent, die optreedt om een contractuele verbintenis van een partij uit te voeren, extra-contractueel enkel aansprakelijk kan gesteld worden indien de hem verweten fout de schending uitmaakt, niet van de contractueel aangegane verbintenis doch van een iedereen opgelegde verplichting, en indien die fout een andere dan een louter uit de gebrekkige uitvoering van het contract ontstane schade heeft veroorzaakt;

Overwegende dat het arrest beschouwt dat tweede eiseres als uitvoeringsagent van de rederij optrad om een contractuele verbintenis van deze laatste jegens de inlader uit te voeren; dat het niet vaststelt dat de aan voormelde eiseres verweten fout en de door die fout veroorzaakte schade vreemd zijn aan de uitvoering van het vervoercontract;

Dat het Hof van beroep derhalve niet wettelijk kon beslissen dat de tweede eiseres op aquiliaanse grond ingestelde vordering ontvankelijk was, zodat het middel gegrond is;

B. In zoverre de voorziening tegen het arrest van 26 juni 1970 gericht is:

Overwegende dat de cassatie van de beslissing, waarbij de eis van verweerster ontvankelijk wordt verklaard, de vernietiging van het arrest dat die eis deels gegrond verklaart tot gevolg heeft;

II. Over de voorziening van eiseres, vennootschap naar Brits recht "Royal Insurance Company Ltd":

Overwegende dat, ingevolge de vernietiging van voormeld arrest op de voorziening van de verweersters, de voorziening van eiseres zonder belang wordt;

Om die redenen,

Voegt samen de zaken ingeschreven onder nummers 1033 en 1154 van de algemene rol;

Vernietigt de bestreden arresten van 27 februari en 26 juni 1970;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissingen;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter zou worden beslist;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Gent.

NOOT:—DE NALATIGE STUWADOOR of de twee voorwaarden voor de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad van de medecontractant of diens aangestelde.

1. Een hydraulische draaimachine werd beschadigd, toen de houten verpakingskist op de kaai neerstortte. De uitvoering van het vervoercontract was al begonnen, want de kist was bij het ophijzen aan boord van het schip reeds in de hijstouwen geklemd en enkele meters hoog opgetild. Het ongeval was te wijten aan een onhandigheid van het personeel van de stuwadoor.

Een stuwadoor of stouwer is iemand die zijn beroep of bedrijf maakt van laden en lossen van schepen, hetzij voor een bepaalde som, hetzij voor een bedrag per ton of per andere eenheid. Deze werkzaamheden zijn in grote havens meestal in handen van een stuwadoorsonderneming. De stuwadoor werkt in opdracht van scheepvaartondernemingen of, indien deze in vreemde havens niet over eigen kantoren beschikken, van een scheepsmakelaar. Sommige grote scheepvaartmaatschappijen hebben hun eigen stuwadoorsbedrijf, hoewel dit de laatste jaren vermindert. Stuwadoorsarbeid omvat alle werkzaamheden welke nodig zijn om koopmansgoederen te laden en te lossen in en uit het schip, het verwerken op de kade en het verwerken uit of in pakhuizen, opslagplaatsen, lichters, voertuigen; hieronder ook te verstaan het controleren, wegen, meten en monsters nemen van de goederen; alsmede het bedienen en onderhouden van toezicht. (Zie *Maritieme Encyclopedie*, VI, blz. 281; *Woordenboek der Nederlandse taal*, XV en XVI, onder stouwer en stuwadoor).

2. In casu was de stuwadoor aangesteld door een rederij met wie de afzender van de draaimachine het vervoercontract gesloten had. De stuwadoor moet dus als een onderaannemer beschouwd worden. Het lijkt geen twijfel dat de rederij zich kan laten bijstaan bij de uitvoering van de vervoervereenkomst (zie DE PAGE, II³, nr. 592, blz. 588; J. DABIN, noot onder Cass., 25 september 1959, *R.Crit.J.B.*, 1960, blz. 23 e.v.; J. RONSE, *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, blz. 398-399; HOFMANN-DRION-WIERSMA, blz. 197 e.v.; MARTY en RAYNAUD, II, nr. 475, blz. 512; MAZEAUD-TUNC, I, nr. 965 e.v.; BEZZOLA, *La responsabilité du débiteur à raison du dommage causé par ses auxiliaires dans l'exécution d'une obligation*, proefschrift, Genève, 1937). Het Duits recht (§ 278, B.G.B.) en het Zwitsers recht (art. 101, O.R.) hebben nauwkeurig de aansprakelijkheid van de schuldenaar geregeld voor de fout van de uitvoeringsagent op wie hij een beroep deed voor de uitvoering van zijn verbintenis. Het B.W. kent slechts sectoriële oplossingen, zoals bijvoorbeeld art. 1797 dat voorschrijft dat de aannemer aansprakelijk is voor de daad van de personen die hij bezigt. De aannemer kan zich aldus niet op contractbreuk van zijn onderaannemer beroepen, indien hij zijn verplichting niet nakomt. Er wordt hier verder in nr. 6 op teruggekomen.

3. De verzekeringsmaatschappij, de Royal Insurance Company Ltd., vergoedde prompt de door de afzender geleden schade. In diens rechten gesubrogeerd, stelde ze op grond van art. 1382 B.W. een vordering in tegen de nalatige stuwadoor. Laatstgenoemde wierp echter een exceptie van niet-ontvankelijkheid op: men was aan het verkeerde adres. Er was immers geen glimp van een contract te bespeuren tussen hem en de afzender. Volgens de stuwadoor moest de vordering ingesteld worden tegen de rederij, aangezien het geding de gebrekkige uitvoering van het vervoercontract betrof.

Het Hof van Beroep te Brussel verwierp die exceptie echter en verklaarde in een arrest van 27 februari 1970 de vordering uit onrechtmatige daad tegen de stuwadoor ontvankelijk, en in een arrest van 26 juni 1970 gedeeltelijk gegrond. De twee partijen waren ontevreden en stelden cassatieberoep in; ambtshalve werden de twee voorzieningen samengevoegd.

Het Hof van Cassatie vernietigde het arrest waarin de exceptie van niet-ontvankelijkheid van de stuwadoor werd verworpen. Volgens het Hof waren immers de voorwaarden die noodzakelijk zijn om tegen een aangestelde van een medecontractant op basis van de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad te kunnen ageren, niet aanwezig, of althans niet vastgesteld. Die noodzakelijke voorwaarden moeten nu van dichterbij onderzocht worden.

4. De benadeelde dagvaardde de stuwadoor. Er stonden echter

nog andere mogelijkheden open. Uiteraard kon hij ageren op grond van het contract tegen de medecontractant, de rederij. Had hij ook op grond van de buitencontractuele aansprakelijkheid kunnen ageren tegen de rederij?

In België is de theorie van de samenloop van vorderingen uit wanprestatie en uit onrechtmatige daad in beginsel aanvaard. Dit betekent dat door een contractant ook op de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad van de medecontractant een beroep kan gedaan worden, indien diens daad of verzuim niet alleen de schending van een contractuele verplichting uitmaakt, maar ook de schending van een algemene verplichting tot voorzichtigheid (Cass., 28 maart 1889, *Pas.*, 1889, I, 161; 16 oktober 1902, *Pas.*, 1902, I, 350; 13 februari 1930, *Pas.*, 1930, I, 115; 18 mei 1961, *R.W.*, 1961-62, 1561). Dit wordt ook aanvaard in de meeste buitenlandse rechtsstelsels zoals het Nederlandse, het Duitse, de *common law*. In beginsel echter niet in Frankrijk en Luxemburg.

Enkele voorbeelden: een gevaarlijk produkt wordt per spoor vervoerd. In een station wordt het pak echter zonder bewaking op de kaai gelaten, en het ontploft. Een treinreiziger wordt gewond. Hoewel er een contract bestaat tussen de reiziger en de N.M.B.S. kan het slachtoffer er de voorkeur aan geven op grond van art. 1382 B.W. een vordering in te stellen tegen de vervoerder. Dat mag, omdat een derde in dezelfde omstandigheden ook art. 1382 B.W. zou kunnen invoeren op grond van de begane onvoorzichtigheid van de N.M.B.S.

Een huurder wordt levensgevaarlijk gewond door het instorten van een balkon van het gehuurde huis. Het ongeval is te wijten aan een gebrek aan onderhoud vanwege de verhuurder. De huurder kan de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad van de verhuurder opwerpen.

Een muur van een huis in opbouw stort gedeeltelijk in. Drie voorbijgangers worden gewond, waaronder toevallig de bouwheer. Ook laatstgenoemde kan zich tegen de onvoorzichtige ondernemer keren op basis van diens buitencontractuele aansprakelijkheid.

Wanneer dus de handeling of het feit waardoor een verbintenis wordt geschonden niet uitsluitend bestaat in de schending van een contractuele verbintenis, maar tegelijkertijd een onrechtmatige daad uitmaakt, mag de benadeelde kiezen tussen zijn contract en het stelsel van art. 1382 e.v. B.W.

Het al dan niet quasi-delictueel karakter van de aansprakelijkheid wordt dus vooreerst bepaald door de contractuele of quasi-delictuele aard van de geschonden verplichting.

Aldus zou een koper zich niet op art. 1382 B.W. kunnen beroepen om vergoeding te bekomen voor de schade die tengevolge van de niet-levering van de verkochte zaak ontstond. Dit is een zuiver contractuele fout. (Anderzijds zou slechts op grond van art. 1382 kunnen geageerd worden indien de fout niet in verband zou staan met de uitvoering van het contract: een hotelhouder zou bijvoorbeeld zijn gast vermoorden.) Dit is echter slechts de eerste voorwaarde. Sinds het cassatiearrest van 4 juni 1971 dat verder wordt besproken, wordt voor het aanvaarden van de samenloop een tweede voorwaarde gesteld: indien het recht waarvan de schending wordt ingeroepen, alleen aan het door partijen gesloten contract zijn ontstaan te danken heeft, geeft die schending slechts tot een louter contractuele aansprakelijkheid aanleiding. Dit is zo, zelfs als de schending van het contractueel verkregen recht te wijten is aan een gedraging die tegenover derden als onrechtmatig zou bestempeld worden.

In het ter tafel liggende stuwadoor-arrest lijkt deze voorwaarde niet aanwezig te zijn. Het bestreden arrest stelt niet vast dat de veroorzaakte schade (de door de val ontstane beschadigingen aan de draaimachine) vreemd was aan de uitvoering van het vervoercontract. Ten overvloede kan gezegd worden, dat ook de fout trouwens zuiver contractueel lijkt. Het inladen van de kist maakt deel uit van de contractuele verbintenissen van de vervoerder, die verplicht is zorg te dragen voor de behoorlijke en zorgvuldige lading en stuwage.

Men kan derhalve zeggen dat ook de tegen de rederij gerichte vordering uit onrechtmatige daad zou gestrand zijn.

5. We grijpen nu even terug naar het cassatiearrest van 4 juni 1971 inzake N.V. EBES t/ N.V. Hormann België (*R.W.*, 1971-72, 371). De feiten lagen als volgt. In april 1963 hadden EBES en Hormann België met elkaar een contract gesloten waarbij EBES zich verbond de elektrische energie te leveren die vereist was voor het voeden van de inrichtingen van Hormann België te Winterslag-Genk. Op zekere dag in 1966 werd de stroom onderbroken, waardoor de fabriek enkele uren werd lamgelegd en waardoor bedrijfsschade ontstond. De oorzaak van de stroomonderbreking was een totaal verkeerde inlichting over de ligging van de hoogspanningskabel door EBES gegeven aan een ondernemer van wegeaanleg. Laatstgenoemde had dan ook bij het graven de voedingskabel verbroken.

Om een exoneratieclausule in het contract van 1963 te ontwijken, vroeg Hormann België schadevergoeding voor de grove nalatigheid van EBES op grond van art. 1382 B.W.

Na het bestaan van het contract tussen partijen te hebben vastgesteld besloot de feitenrechter (die eigenlijk door de exoneratieclausule gechokeerd was) niettemin tot de quasi-delictuele aansprakelijkheid van EBES en veroordeelde haar tot volledig herstel van de schade.

Het Hof van Cassatie daarentegen besliste dat het recht waarvan de schending de grondslag van de ingestelde vordering uitmaakt, namelijk het recht op levering van elektrische stroom, alleen aan het door partijen gesloten contract zijn ontstaan en zijn bestaansvoorwaarden te danken had en dat de opgelopen schade enkel aan de tekortkoming van EBES aan de uit dat contract voortvloeiende verbintenissen te wijten was.

Uit de vaststellingen van het bestreden arrest bleek dat de schade van de fabriek bestond in het verlies van een voordeel dat alleen door het afsluiten van een contract met EBES kon verhoopt worden. Door het arrest werd namelijk in feite vastgesteld dat EBES zich door contract tegenover Hormann België verbonden had om haar bedrijf in elektrische energie te bevoorraden, terwijl anderzijds de schade die Hormann vorderde de door de stroomonderbreking veroorzaakte schade was. Deze schade bestond aldus in het verlies van een voordeel dat Hormann uitsluitend door een contract, doch niet ingevolge art. 1382 B.W. of een andere bijzondere wetbepaling van EBES kon verhoppen. Alleen door het contract kon EBES de verplichting hebben om elektriciteit te leveren en de plicht derhalve om deze levering niet te onderbreken. Waar de schade aldus van zuiver contractuele aard was, kon Hormann geen herstel vorderen op grond van de artt. 1382 en 1383 B.W.

Na de zuiver contractuele aard van de schade te hebben vastgesteld had het bestreden arrest logischerwijze moeten besluiten dat alleen de regels inzake vergoeding van schade wegens wanprestatie toepasselijk waren, met uitsluiting van iedere quasi-delictuele aansprakelijkheid.

Wil dit zeggen dat de theorie van het samenbestaan van de civielrechtelijke aansprakelijkheden door het hoogste gerechtshof niet meer zou aanvaard worden? Neen. Wel wordt de theorie van de samenloop verijnd. Op quasi-delictuele grondslag kan slechts geageerd worden tegen een medecontractant indien de volgende voorwaarden *cumulatief* aanwezig zijn: a) de *fout* is niet alleen een gebrekkige uitvoering van een contractuele verbintenis; b) de *schade* is niet zuiver contractueel.

Deze stelling werd door VAN RYN ontwikkeld in een noot in de *R.Crit.J.B.*, 1957, 308, § X. Zij kan teruggevonden worden bij R. SAVATIER, *Traité de la responsabilité civile*, I, nr. 152; idem onder Cass. fr., 13 mei 1955, *D.H.*, 1956, 530; alsook bij DE PAGE, II, uitg. 1964, nr. 927, blz. 907.

6. Komen we nu terug tot het geannoteerde arrest. In de betreffende zaak werd niet alleen een contract gesloten tussen de afzender en de rederij, maar bestond er ook een contract tussen de rederij en de stuwadoor, een contract van onderaanneming. Kon de afzender, die bij dat laatste contract een derde was, zich niet tegen de nalatige stuwadoor keren op basis van art. 1382 B.W., precies zoals de persoon die gekwetst wordt in een door gebrekkig onderhoud veroorzaakt liftongeval, tegen de door de

huseigenaar contractueel aangestelde onderhoudsfirma kan ageren op basis van art. 1382?

De algemene verplichting tot zorgvuldigheid, waarvan de miskenning een onrechtmatige daad oplevert, kan in beginsel inderdaad ontstaan of minstens uitgebreid worden tengevolge van een overeenkomst tussen derden, waarin de benadeelde geen partij is geweest (J. LIMPENS, "Responsabilité du contractant envers le tiers du chef de la violation du contrat", *Rev.Dr.Int.Dr.Comp.*, 1954, speciaal nummer, blz. 102; vgl. Cass., 12 dec. 1958, *R. Crit.J.B.*, 1960, 204, met noot G. VAN HECKE; J. RONSE, *Algemeen deel van het Vennootschappenrecht*, Acco, Leuven, blz. 440).

De aangestelde nochtans kan ten aanzien van het contract en ten opzichte van de medecontractant niet worden beschouwd als een derde. Natuurlijkerwijze komt men hier op de gedachte van de vertegenwoordiging, zoals DABIN (*a.w.*, blz. 25) het uitdrukt; wel begrepen kan alleen dat beeld het fenomeen realistisch en grondig uitleggen. Ongetwijfeld is de aangestelde niet wat men in juridische termen de vertegenwoordiger van de aansteller noemt: in het bijzonder stelt hij geen rechtshandelingen voor hem. Zijn taak bestaat er uitsluitend in op vraag en voor rekening van de aansteller de door deze gecontracteerde verbintenissen uit te voeren. Maar daar volgt precies uit dat de toestand van de aangestelde met betrekking tot de contractuele verbintenis niet de toestand is van een vreemdeling of van een derde. Zij is die van een medewerker of van een uitvoeringsagent. Zelfs bij schuld van de aangestelde blijft men spreken van *contractuele* aansprakelijkheid, en van contractuele aansprakelijkheid van de *aansteller*. Alleen laatstgenoemde is de schuldenaar en de aansprakelijke. Hij staat in voor de niet-nakoming van zijn eigen verbintenis, terwijl de aangestelde slechts het instrument is dat die verbintenis uitvoert. In deze, juridisch onnauwkeurige zin, mag van de aangestelde daarom gezegd worden dat hij de aansteller "vertegenwoordigt". Op het vlak van de uitvoering van het contract mag de benadeelde alleen zijn eigen medecontractant, de aansteller, aanspreken.

Indien evenwel de schuld van de uitvoeringsagent niet alleen een schending van zijn contractuele verbintenis uitmaakt, maar ook een inbreuk op de algemene plicht van voorzichtigheid, kan de medecontractant van de aansteller zich — zoals elke derde in dezelfde omstandigheden het zou kunnen doen — op art. 1382 e.v. B.W. beroepen. En hier situeert zich de nieuwigheid van het besproken arrest. De lijn doortrekkend van het arrest van 4 juni 1971, stelt het Hof van Cassatie een tweede, bijkomende voorwaarde: de door de medecontractant van de aansteller *geleden schade* mag niet louter contractueel zijn, dit wil zeggen: niet alleen bestaan in het verlies van een voordeel dat uitsluitend door het contract kon verschaft worden. Het lijkt dat in casu alvast laatstgenoemde voorwaarde niet aanwezig was, of althans niet vastgesteld werd door het arrest *a quo*. Dit reeds zou voldoende geweest zijn om het cassatie-mes te doen vallen.

Prof. J. Herbots

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER (voltallige zitting)—19 DECEMBER 1973

Voorzitter: de h. Polet

Raadsheer-verslaggever: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. Krings

Advocaten: Mrs. A. Houtekier en A. Bayart

Arbeidsongeval—Basisloon—Onvolledige referentieperiode—Hypothetisch loon—Nieuwe wet—Werking in de tijd.

Ten aanzien van de vroegere regeling vervat in art. 6, lid 9, van de in 1931 gecoördineerde arbeidsongevallen-

wetten beperkt art. 36, § 1, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, dat de aanvulling van een onvolledige referteperiode regelt, zich ertoe de berekeningswijze van de vergoedingen te wijzigen. Deze laatste bepaling is toepasselijk op de gevolgen van een ongeval die ontstaan zijn of voortduren na de inwerkingtreding (1 januari 1972) van de nieuwe wet, tenzij de vergoeding op dat ogenblik reeds definitief vastgelegd was.

De Belgische Maatschappij van Algemene Verzekeringen
t/ Brouns

Gelet op de bestreden arresten, op 24 februari en 22 juni 1972 gewezen door het Arbeidshof te Brussel, afdeling Antwerpen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 2 van het Burgerlijk Wetboek, 5, 34 en 36, paragraaf 1, van de Wet van 10 april 1971 op de arbeidsongevallen, 1 van het Koninklijk Besluit van 25 oktober 1971 tot vaststelling van de datum waarop de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 in werking treedt, 6, lid 9, van het Koninklijk Besluit van 28 september 1931 houdende coördinatie van de wetten op de arbeidsongevallen, en van het algemeen rechtsbeginsel van de niet-terugnwerkende kracht der wetten,

doordat de arresten na vastgesteld te hebben dat verweerder op 29 augustus 1968 het slachtoffer was geweest van een arbeidsongeval, waarvan de consolidatie bereikt werd op 11 augustus 1969 met een blijvende gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid van 8 t.h., beslissen dat de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 moet toegepast worden en het basisloon van verweerder vanaf 1 januari 1972 vaststellen op 146.148 frank om de reden dat "op 1 januari 1972 de nieuwe Arbeidsongevallenwet van 10 april in werking is getreden; deze wet op grond van haar artikel 6 onbetwistbaar het karakter van openbare orde heeft behouden dat aan de gecoördineerde Wet van 28 september 1931 vast is erkend, met name wat betreft de vaststelling van de uit een arbeidsongeval voortvloeiende vergoedingen; nu zij van openbare orde zijn, het behoort de nieuwe wetsbepalingen ook toe te passen voor het berekenen van de vergoedingen die voortvloeien uit een arbeidsongeval dat, zoals in dit geval, zich vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet heeft voorgedaan, voor zover bedoelde vergoedingen nog niet definitief vastgesteld zijn, wat ter zake het geval is voor de vergoeding die de blijvende arbeidsongeschiktheid betreft",

terwijl 1) de Wet van 10 april 1971 op de arbeidsongevallen geen aansprakelijkheidverzekering inricht en de werknemer zelf de verzekerde wordt, en deze wet derhalve de regelen van de aansprakelijkheid wijzigt en een nieuwe aansprakelijkheid ten laste van eiseres vaststelt; dat de arresten dienvolgens deze wet, in werking getreden op 1 januari 1972, ten onrechte toepassen op het herstel van het arbeidsongeval dat op 29 augustus 1968 aan verweerder was overkomen en dat op 11 augustus 1969 geconsolideerd was; dat de omstandigheid dat deze Wet van 10 april 1971 van openbare orde is, bij gebreke van uitdrukkelijke tegengestelde verklaring van de wetgever aan deze niet-terugnwerkende kracht geen afbreuk doet (schending van artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek en van voormeld algemeen rechtsbeginsel);

2) de door de Wet van 10 april 1971 ingevoerde bepaling en aanvulling van de referteperiode om het

basisloon vast te stellen eveneens de aansprakelijkheidsregeling wijzigen en met de andere bepalingen over de aansprakelijkheid een geheel vormen; dat zowel het ongeval als de consolidatie van de ongeschiktheid van verweerder vóór het inwerkingtreden van de Wet van 10 april 1971 een feit waren en derhalve alle elementen van de schade naar oorzaak en gevolgen definitief vaststonden; dat het arrest van 22 juni 1972 derhalve ten onrechte het basisloon van verweerder met de aangevulde referteperiode vanaf 1 januari 1972 op 146.148 frank vaststelt en alzo de Wet van 10 april 1971 ten onrechte met terugwerkende kracht op een definitief verworven toestand toepast (schending van alle aangehaalde wetsbepalingen en van voormeld algemeen rechtsbeginsel);

Overwegende dat, wanneer een wetsbepaling die de berekeningswijze regelt van de vergoedingen uit een arbeidsongeval of uit een ongeval op de weg naar en van het werk wordt gewijzigd, de rechter, in principe, de nieuwere wetsbepaling moet toepassen niet enkel op de vergoedingen verschuldigd aan de getroffene of zijn rechthebbenden uit hoofde van een ongeval dat zich na de inwerkingtreding heeft voorgedaan, maar tevens op de vergoedingen verschuldigd uit hoofde van de gevolgen van een vroeger ongeval die ontstaan of zich voortzetten na dit inwerkingtreden, tenware de vergoeding op dit ogenblik reeds definitief was vastgesteld;

Overwegende dat artikel 34 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 het basisloon omschrijft en in het tweede lid bepaalt dat de referteperiode pas volledig is, wanneer de werknemer gedurende het ganse jaar arbeid heeft verricht overeenkomstig de arbeidstijdregeling die krachtens de wet of het gebruik in de onderneming geldt; dat artikel 36, paragraaf 1, de aanvulling van een onvolledige referteperiode regelt; dat deze wetsbepalingen zich ertoe beperken een berekeningswijze van de vergoedingen te wijzigen;

Overwegende dat het Arbeidshof vaststelt dat het ongeval zich heeft voorgedaan en de hieruit voortvloeiende blijvende arbeidsongeschiktheid zich heeft geuit vóór 1 januari 1972, datum waarop de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 in werking is getreden, maar dat het tevens aanstipt dat vóór die datum de vergoeding voor die ongeschiktheid niet definitief werd vastgesteld;

Overwegende dat om het bedrag te bepalen van de rente die tot 31 december 1971 verschuldigd is aan de verweerder, het Arbeidshof het artikel 6, lid 9, van de gecoördineerde wetten van 28 september 1931 in acht neemt, en om de renten te bepalen die vanaf 1 januari 1972 verschuldigd zijn, bedoelde artikelen 34 en 36, paragraaf 1, toepast;

Overwegende dat door aldus te beslissen, het Arbeidshof geen terugwerkende kracht toekent aan de voormelde artikelen 34 en 36, paragraaf 1; dat het derhalve noch artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek noch de andere in het middel aangehaalde wetsbepalingen schendt;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT—Vorenstaand arrest verwerpt het cassatieberoep tegen Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 22 juni 1972, R.W., 1972-73, 370.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER—13 DECEMBER 1973

Voorzitter : Baron Richard

Raadsheer-verslaggever : Baron Vinçotte

Advocaat-generaal : de h. Charles

Advocaten : Mrs. Fally en Ansiaux

1. Architect—Raad van de Orde van architecten— Samenstelling.

2. Tuchtrecht—Samenstelling van de tuchtgerichten —Openbare orde.

1. *De bepalingen van art. 16 van de Wet van 26 juni 1963, die het voor de geldigheid van de beraadslagingen van de raad van de Orde van architecten vereiste quorum fixeren (lid 1) en in de toevoeging van plaatsvervangers voorzien om het vereiste quorum te bereiken (lid 2), staan niet toe dat het aantal aanwezige leden door toevoeging van plaatsvervangende leden boven het aldus gefixeerde minimum gebracht wordt.*

2. *De regels betreffende de samenstelling van de gerichten zijn van openbare orde en de schending ervan heeft de nietigheid van de door die gerichten gewezen beslissingen ten gevolge. Dit beginsel geldt voor de wetten en reglementen inzake de organisatie van de tuchtgerichten.*

Corbisier t/ Nationale raad van de Orde van architecten

Gelet op de bestreden beslissing, op 7 maart 1973 door de franstalige raad van beroep van de Orde van architecten gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 9, 16 van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van architecten en 1 van het koninklijk besluit van 31 augustus 1963 tot regeling van de toepassing van genoemde wet,

doordat, om te beslissen dat voor de raad van de Orde de procedure regelmatig werd gevoerd en dat hij geldig heeft beraadslaagd, de bestreden beslissing verklaart "dat de theorie verkeerd is waarop appellant zich beroept en volgens welke slechts een beroep kan worden gedaan op de plaatsvervangende leden voor zover zulks tot gevolg heeft het quorum van vijf leden te bereiken ; dat immers, hoewel de wet, om de vervulling van de taak van de raden van de Orde alsmede van hun appelgerecht te vergemakkelijken, hen toestaat geldig zitting te houden bij afwezigheid van een gedeelte van hun leden, ze evenwel slechts in geval van noodzaak van dit recht mogen gebruik maken ; dat artikel 16 van de organieke wet geen afbreuk heeft willen doen aan de grondregel inzake de normale samenstelling van de zetel, namelijk dat de raad, voor zover dit mogelijk is, voltallig zitting houdt, doch alleen het minimum aantal leden wil vaststellen beneden hetwelk de zetel niet geldig samengesteld is",

terwijl de samenstelling van elke raad van de Orde die met toepassing van artikel 9 van de wet van 26 juni 1963 bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 31 augustus 1963 is vastgesteld van openbare orde is en terwijl artikel 16 van genoemde wet bepaalt, enerzijds, dat de raad van de Orde slechts geldig kan beraadslagen indien de voor-

zitter of de ondervoorzitter en twee derde van de leden aanwezig zijn en indien zij door de rechtskundige bijzitter of plaatsvervangend rechtskundig bijzitter worden bijgestaan en, anderzijds, dat ten einde het vereiste quorum te bereiken de raad van de Orde plaatsvervangers kan verzoeken tijdelijk zitting te nemen, en in deze bepaling de woorden "vereiste quorum" betrekking hebben op de woorden "twee derde van de leden", wat de mogelijkheid van plaatsvervangende leden uitsluit wanneer het vereiste quorum is bereikt ;

Overwegende dat de sententie op 19 september 1972 uitgesproken door de franstalige raad van de Orde van architecten van Brabant vaststelt dat ze gewezen werd door deze raad, samengesteld uit vier gewone leden, onder wie de voorzitter, de ondervoorzitter en de secretaris, en uit twee plaatsvervangende leden, met bijstand van de rechtskundige bijzitter ;

Overwegende dat krachtens artikel 1 van het koninklijk besluit van 31 augustus 1963, genomen tot uitvoering van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van architecten, de raad van de Orde van Brabant samengesteld is uit zeven leden en zeven plaatsvervangende leden ;

Dat artikel 16, lid 1, van deze wet bepaalt dat de raad van de Orde slechts geldig kan beraadslagen indien de voorzitter of de ondervoorzitter en twee derde van de leden aanwezig zijn en indien hij bijgestaan wordt door de rechtskundig bijzitter of plaatsvervangend rechtskundig bijzitter ;

Dat in het onderhavige geval dus de aanwezigheid van minimum vijf leden vereist was ;

Dat de raden van de Orde op grond van lid 2 van hetzelfde artikel 16 plaatsvervangers kunnen verzoeken tijdelijk zitting te nemen en hen oproepen in de volgorde van het aantal bij de verkiezingen behaalde stemmen, ten einde het voor deze beslissingen vereiste quorum te bereiken ;

Overwegende dat deze wettelijke bepalingen niet toestaan, door toevoeging van plaatsvervangende leden, het aantal aanwezige leden boven het aldus vastgestelde minimum te brengen ;

Dat de regels betreffende de samenstelling van de gerichten van openbare orde zijn en dat de schending ervan de nietigheid van de door die gerichten gewezen beslissingen ten gevolge heeft ; dat dit beginsel met name geldt voor de wetten en reglementen inzake de organisatie van de tuchtgerichten ;

Overwegende dat de beslissing van de raad van beroep, door de sententie te bevestigen, het gebrek waardoor ze is aangetast heeft overgenomen ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt de bestreden beslissing ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter worde beslist ;

Verwijst de zaak naar de anders samengestelde franstalige raad van beroep van de Orde van architecten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

JEUGDKAMER—24 FEBRUARI 1972

Jeugdrechter in hoger beroep : de h. van Leckwijck

Advocaat-generaal : de h. de Cant

Advocaat : Mr. Doevenspeck

Adoptie en wettiging door adoptie—Persoonlijk statuut van de partijen—Vereiste van art. 344 § 1 B.W.

Art. 344, § 1, B.W. staat de wettiging door adoptie tussen Belgen en vreemdelingen slechts toe, indien elk van de partijen aan de eisen van haar persoonlijk statuut voldoet, zonder rekening te houden met het overwegend belang van het te wettigen kind.

Mejaate en Steemans

Gezien het verzoekschrift, regelmatig naar de vorm, te bekwaam tijd op 8 november 1971 ter griffie van het Hof neergelegd, waarbij de echtlieden Mejaate-Steemans hoger beroep instellen tegen het vonnis uitgesproken op 4 oktober 1971 door de jeugdrechtbank te Antwerpen (...);

Overwegende dat de vordering de homologatie nastreeft van de wettiging door adoptie door appellanten van de Vos Rachilda Denise Jozef, geboren op 15 april 1966;

Overwegende dat Mejaate Miloud van Marokkaanse nationaliteit is;

Overwegende dat uit de fotocopie van een brief van 16 december 1968 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, alsmede uit een attest van 9 oktober 1970 van het Marokkaans Consulaat te Brussel, blijkt dat de Marokkaanse wetgeving geen instelling kent waardoor een adoptieve afstamming kan toegekend worden;

Overwegende derhalve dat Mejaate, ingevolge de eisen van zijn persoonlijk statuut onbekwaam is zich aan te sluiten bij de instelling van wettiging door adoptie geregeld door de Belgische wetgeving;

Overwegende dat artikel 344, § 1, van de Wet van 21 maart 1969 de wettiging door adoptie tussen Belgen en vreemdelingen slechts toelaat indien elk van de partijen aan de eisen van haar persoonlijk statuut voldoet, zonder rekening te houden met het overwegend belang van het te wettigen kind;

Overwegende derhalve dat het bestreden vonnis terecht de wettiging door adoptie niet gehomologeerd heeft;

(...)

NOOT—Bovenstaand arrest bevestigt het vonnis van de Jeugdrechtbank te Antwerpen van 4 oktober 1971 (R.W., 1971-72, 1319).

De korte motivering van het arrest biedt wel een sterke tegenstelling met de aan de gang zijnde discussie in verband met de theorie van het overwegend belang van het kind.

De jeugdkamer van het hof gaat uit van het louter contractueel karakter van de wettiging door adoptie. Op basis van de historische achtergrond van de adoptie kwam de rechtsleer nochtans tot de vaststelling, dat de adoptie en de wettiging door adoptie een instelling is (A. VAN DE VELDEN, "Adoptie en wettiging door adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling", R.W., 1970-71, 1833).

De toepassing van de theorie van het overwegend belang van het kind is slechts mogelijk wanneer de adoptie als een instelling en niet als een contract wordt beschouwd. Als instelling

maakt de adoptie het immers mogelijk dat de individuen tot deze instelling toetreden wanneer hun personele wetgeving dit toestaat, terwijl dan de gevolgen door de Belgische wetgeving kunnen beheerst worden.

Deze theorie heeft voor- en tegenstanders (*pro*: V. VAN MALDEREN, A.P.R., Tw. *Adoptie en wettiging door adoptie*; A. VAN DE VELDEN, *art. cit.*; J. CANIVET, "De l'application en Belgique de la loi étrangère en matière d'adoption", J.T., 1953, 33; *contra*: E. SPANOGHE en F. BOUCKAERT, "Overzicht van rechtspraak - Internationaal privaatrecht", T.P.R., 1966, 459; P. GRAULICH, *Principes de droit international privé* nr. 110).

De rechtspraak is even verdeeld. De Antwerpse rechtbank oordeelde dat het criterium van het overwegend belang niet stram moet toegepast worden op het geheel der voorschriften die de adoptie als rechtsinstelling beheersen, maar dat elk voorschrift moet getoetst worden aan deze maatstaf van het overwegend belang (Rb. Antwerpen, 16 december 1969, R.W., 1964-65, 434; zie: Hof Brussel, 19 juli 1963, *Pas.*, 1963, II, 263; Hof Brussel, 24 juni 1964, J.T., 1964, 585; Hof Brussel, 27 maart 1965, J.T., 1965, 385; Rb. Luik, 26 november 1962, J. Liège, 1963-64, 117).

Ten deze weigerde het hof de homologatie op grond dat de adoptant die van Marokkaanse nationaliteit is, niet kan adopteren.

Art. 83/3 van de Dahir nr. 1-57 staat een Marokkaans onderdaan nochtans wel toe te adopteren, maar het kent geen enkel juridisch gevolg toe aan deze afstamming. Volgens de contractuele leer van de adoptie diende de homologatie dan inderdaad geweigerd te worden.

Indien echter het recht de positieve weergave wil zijn van de morele normen die in de gemeenschap leven, dan is het duidelijk dat hier de wettiging door adoptie diende gehomologeerd te worden. Dit is mogelijk als men de adoptie als een instelling beschouwt. De Marokkaanse wetgeving bepaalt immers uitdrukkelijk dat een Marokkaanse onderdaan kan adopteren. De gevolgen van deze adoptie worden geregeld volgens de Belgische wetgeving.

De voorkeur diende des te meer naar deze oplossing te gaan daar het geadopteerde kind de Belgische nationaliteit blijft behouden. Het enkel voor de ambtenaar van de burgerlijke stand in België gesloten huwelijk wordt immers door de Marokkaanse wetgeving niet erkend. De adoptanten voerden daarom het vonnis van de Jeugdrechtbank te Brussel van 2 oktober 1968 (J.T., 1969, 13) aan om te bewijzen, dat het kind de Belgische nationaliteit zou behouden.

Alle elementen zijn dus aanwezig om de Belgische wet op de gevolgen van de adoptie toe te passen.

Uitgaande van de adoptie als instelling moet, dank zij de toepassing van de theorie van het overwegend belang van het kind, de homologatie van deze wettiging door adoptie mogelijk zijn.

De rechtspraak beschouwt echter nog al te vaak de adoptie als een contract.

H. Coveliers

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER—9 MAART 1973

Voorzitter : de h. Van Malleghem (verslaggever)

Raadsheren : de hh. Verhegge en Dujardin

Advocaat-generaal : de h. E. Bonte

Valsheid in geschriften—Valse handtekening onder proces-verbaal van verhoor—Geen valsheid in geschriften, maar aanmatiging van een naam.

De door een beklaagde met een valse naam ondertekende processen-verbaal van verhoor door de rijkswacht

hebben niet tot voorwerp de waarachtigheid te bevestigen van de beweringen die ze bevatten. De beklaagde heeft zich derhalve niet schuldig gemaakt aan valsheid in geschriften, maar wel aan aanmatiging van een naam.

O.M. t/ L.

I. Not. 12561/72

A. Samenhangend te Nieuwpoort, op 22 juli 1972, en te Westende, op 26 juli 1972, met bedrieglijk opzet en met het oogmerk om te schaden, valsheid gepleegd te hebben in authentieke en openbare geschriften, in handels- of bankgeschriften of in private geschriften door namaking of vervalsing van geschriften of handtekeningen, door overeenkomsten, beschikkingen of schuldbevrijdingen valselijk op te maken of door ze achteraf in de akten in te voegen, door toevoeging of vervalsing van bedingen die deze akten ten doel hadden op te nemen en vast te stellen, doordat hij op 22 juli 1972 voor de rijkswacht van Nieuwpoort en op 26 juli 1972 voor de rijkswacht van Veurne een verklaring ondertekend heeft met de valse naam Eric Schwabe, en met hetzelfde bedrieglijk opzet of oogmerk om te schaden, van gezegde valse stukken te hebben gebruik gemaakt wetende dat zij vals waren ;

B. Samenhangend te Westende en elders in het Rijk, tussen 1 juli 1972 en 27 juli 1972, in het openbaar een naam te hebben aangenomen die hem niet toebehoort, in casu de naam van Schwabe Eric ;

(...)

Overwegende dat de eerste rechter terecht vrijspak uit hoofde van de betichting A van notitie 12561/72, omdat de door de beklaagde met een valse naam ondertekende stukken niet tot voorwerp hadden de waarachtigheid te bevestigen van de beweringen die ze bevatten (RIGAUX en TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, nr. 249, blz. 242, noot 4) ;

Overwegende dat de door de eerste rechter uitgesproken straffen uit hoofde van de notities 7923/72, 9538/72 en feit B van notitie 12561, alsmede uit hoofde van de terecht samengevoegde feiten van notities 8384/72 en 11109/72 als gepaste en te behouden beteugelingen voorkomen ;

(...)

NOOT betreffende een valse handtekening onder proces-verbaal van verhoor.

1. De artt. 195 en 196 van het Strafwetboek bestraffen de vervalsing van geschriften die bestemd zijn tot bewijs van enig feit dat de rechtstoestand van de betrokken personen of zaken kan beïnvloeden. Heeft het feit echter geen juridische draagwijdte, is het van geen betekenis voor de rechtsverhoudingen of blijkt de opgetekende bewering waardeloos, dan kan er misschien wel sprake zijn van leugenachtige verklaringen, maar niet van strafbare valsheid in geschriften.

De onderhavige vrijspraak, gebaseerd op de mening dat de door een beklaagde in een proces-verbaal afgelegde verklaring rechtens generlei waarde kan worden aangemeten, leunt aan bij de opvattingen van P.E. Trousse. Reeds twintig jaar geleden schreef deze : "On admet que ne commet pas un faux, le prévenu qui, interrogé par les services de la police ou le juge d'instruction, prend une fausse identité, signe d'un faux nom ou fait

de fausses déclarations. Les procès-verbaux d'interrogatoire ne constituent pas des actes ayant pour objet de constater, au sens de l'article 195 ou de l'article 196 du Code pénal, les allégations qu'ils contiennent conformément à la vérité, mais simplement de faire connaître les réponses du prévenu" (M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, 242, noot 4).

2. De stelling dat een proces-verbaal van gerechtelijk verhoor niet ten doel heeft het bewijs van de waarheid der daarin opgenomen verklaringen te waarborgen, is trouwens de enige die deze depenalisering op bevredigende wijze rechtvaardigt. Ook de getuige die een valse verklaring aflegt, de benadeelde die een onjuiste aangifte doet of de belager die een lasterschrift aan de politie stuurt, maken zich niet schuldig aan valsheid in geschriften al werden hun verhoren of aanklachten op het papier gebracht en ondertekend.

De afwezigheid van schade in concreto of zelfs van enige mogelijkheid van nadeel aan derden, zou niet beletten dat nakomers van de exegetische school nog steeds de schending van "de openbare trouw" tegen de beklaagde kunnen aanvoeren. Deze juridische fictie, die via de Italiaanse juristen uit het Aufklärungstijdperk werd overgeërfd, wordt immers te pas en te onpas gehanteerd om de depenaliseringstendens te keer te gaan (M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *a.w.*, III, 242, noot 4 ; J.M. VAN BEMMELEN, "De simpele leugen is niet strafbaar", in de *Telegraaf*, 4 januari 1954 ; J. VANHALEWYN, "Valsheid in geschriften, misdrijf tegen de openbare trouw", p. 1185 in *Recht in beweging*, Liber amicorum R. Victor ; A. MARCHAL, *Crimes et délits contre la foi publique*, nrs. 1488-1489 in *Novelles, Droit pénal*, II).

3. Schending van de openbare trouw, wederrechtelijke bevoordeling verstoring van de maatschappelijke orde of enig andere bekommernis van sociaal verweer worden, bij ontstentenis van benadeling van derden, om de haverklap ingeroepen om de onwaarheid strafrechtelijk te bestrijden. Met de edelste bedoelingen, "ter bescherming van de openbare trouw", desnoods door analogische interpretatie van de strafwet, tracht men vat te krijgen op de onrechtmatige daad (B.V.A. RÖLING en G.E. LANGE-MEIJER, *Analogische toepassing van strafbepalingen*, p. 25 ; H.J. VAAGS, *Analogische toepassing van strafbepalingen*, p. 29). Of het verdichtsel enig rechtsgevolg kan worden toegekend, wordt daarbij meestal over het hoofd gezien, hoewel dit toch van essentieel belang blijft (Cass., 21 december 1959, *R.W.*, 1959-60, 1652).

Uit een dergelijk standpunt kwam het Brusselse Hof van Beroep in een gelijkaardige zaak tot een veroordeling en poneerde hierbij : "Le prévenu a apposé sur les deux documents argués de faux, une signature fictive et usurpée. Ce faisant, il a sciemment et volontairement cherché à obtenir par un moyen illicite, un avantage ou un profit qu'il n'eût pas obtenu si la vérité et la sincérité de l'acte avaient été respectées. Les agissements du prévenu ont causé ou étaient susceptibles de causer un trouble social grave, étant entendu que les droits de défense protègent un intérêt public, l'administration de la justice, et non pas seulement l'intérêt privé de l'inculpé" (Hof Brussel, 3 december 1970, *J.T.*, 1971, 116).

4. Ook de rechten van de verdediging bieden volgens sommige auteurs geen afdoende rechtvaardiging voor de straffeloosheid van dergelijke valse handtekeningen. De beklaagde heeft immers niet het recht zich door het plegen van misdrijven te onttrekken aan gerechtelijke vervolgingen (J. NYPELS en J. SERVAIS, *Le code pénal interprété*, I, 565, nr. 22 ; noot van L. CORNIL onder Cass., 23 juni 1941, *Pas.*, 1941, I, 248. Bovendien is een

beklaagde niet tot antwoorden verplicht en hoeft hij niet eens zijn verklaringen te ondertekenen (maar dat komt hij meestal pas achteraf te weten, want daarover verstrekt de opsporingsambtenaar geen voorlichting !).

Nu is de Belgische rechtspraak eertijds wel wat verdeeld geweest over de grenzen der rechten van de verdediging. Aldus beschouwden het opgeven van een valse naam bij een justitieel onderzoek als valsheid in geschriften: Corr. Namen, 4 februari 1858, *B.J.*, 1858, 814; Hof Luik, 6 augustus 1859, *Pas.*, 1861, II, 16; Hof Brussel, 2 december 1871, *B.J.*, 1872, 79, terwijl het Hof van Beroep te Gent (Hof Gent, 21 maart 1855, *B.J.*, 1855, 526) in tegengestelde zin besliste.

5. Het probleem werd pas opgelost toen het Hof van Cassatie zich bij arrest van 8 april 1872, op eensluidende conclusies van de eerste advocaat-generaal Cloquette, als volgt uitsprak: "Les faux en écriture ne sont punis, aux termes de l'article 193 du code pénal que lorsqu'ils ont été commis avec une intention frauduleuse ou à dessein de nuire. Aucune disposition de loi n'impose à la personne poursuivie du chef d'un fait délictueux l'obligation d'aider la justice, par la sincérité de ses déclarations, à constater son individualité. Il a, au contraire, été admis de tous temps que l'inculpé n'excède pas son droit de défense lorsqu'il refuse de révéler son nom ou lorsqu'il prend un nom supposé. Cette doctrine était tenue pour constante, même dans la législation ancienne qui soumettait l'accusé à l'obligation de prêter serment de dire vérité. Il s'ensuit que le fait de dissimuler son individualité, commis dans l'exercice du droit de défense, sans dessein de nuire à autrui, ne revêt pas le caractère frauduleux dont la loi fait la condition essentielle du faux en écriture" (*Pas.*, 1872, I, 242).

6. Jarenlang was het probleem daarmee van de baan, want de rechtspraak volgde eensgezind het Hof van Cassatie (Hof Brussel, 18 november 1875, *Pas.*, 1876, II, 12; Hof Luik, 8 juni 1876, *Pas.*, 1876, II, 331; Hof Brussel, 19 april 1886, *Pas.*, 1886, II, 263; Hof Luik, 14 oktober 1898, *Pas.*, 1899, II, 51; Corr. Tongeren, 15 maart 1957, *R.W.*, 1957-58, 471), tot het Hof van Beroep te Brussel weer teruggreep naar de oudere theorieën (Hof Brussel, 3 december 1970, *J.T.*, 1971, 116).

De rechten van de verdediging (een abstract begrip, waarvan men nog de grenzen aftast !) leveren geen verklaring voor de bestraffing van het opgeven van een valse naam tijdens een justitieel verhoor, waarbij de rechten van de verdediging betrokken zijn. De eerste advocaat-generaal L. Cornil heeft deze tegenstrijdigheid omstandig beschreven in zijn noot onder het cassatiearrest van 23 juni 1941 (*Pas.*, 1941, I, 248).

7. Volgens de Franse en Nederlandse rechtspraak en doctrine is het opgeven van een valse naam bij een politieverhoor geen valsheid in geschriften (Cass. fr., 29 april 1826, *Pas. fr.*, 1826, I, 41; A. CHAUVÉAU en F. HÉLIE, *Théorie du code pénal*, éd. belge, I, nr. 1475; T.J. NOYON en G.E. LANGEMEIJER, *Het wetboek van strafrecht*, 6e druk, II, 1959. Trouwens ook in het oudfranse recht werd niet de minste waarde toegekend aan de verklaringen van een beklaagde (D. JOUSSE, *Traité de la justice criminelle de France*, III, 841).

Omdat er in Frankrijk wel enige aarzeling was gekomen, toen onschuldigen soms slachtoffer werden van dergelijke naamverwisselingen (Cass. fr., 1 juli 1858, *D.P.*, 1858, 5, 193; Cass. fr., 4 december 1873, *D.P.*, 1875, I, 94; anders: Besançon, 19 januari 1891, *D.P.*, 1892, 2, 316) werd bij de Wet van 5 augustus 1899 betreffende het strafregister een regeling ingevoerd die de rechten van derden beter beschermt (L. LAMBERT, *Traité de droit spécial*, 1968, p. 885; F. GOYET, *Droit pénal spécial*, 8e éd.,

p. 141, nr. 215). De Wet van 5 augustus 1899 werd herhaalde malen gewijzigd en is nu ingelast in de *Code de procédure pénale* van 1958 als artikel 780. Het bestraft degene die anderen naam aanneemt "dans des circonstances qui ont déterminé ou auraient pu déterminer l'inscription d'une condamnation au casier judiciaire de celui-ci".

Noch in Frankrijk noch in Nederland staan de rechten van de verdediging een veroordeling wegens valse naamdracht of wegens bovenvermeld art. 780 van de Code de procédure pénale in de weg (A.A. CNOPIUS, "De overtredingen van het derde boek van het Wetboek van strafrecht in de praktijk", p. 11 in *Tijdschrift v. Strafrecht*, XII; E. FUZIER-HERMAN, *Répertoire général alphabétique du droit français*, Tw. Faux, nr. 209; A. ZOUMANN, "Faux en écriture", nrs. 264-274 in *Répertoire de droit pénal et de procédure pénale*, Dalloz).

A. Vandeplas

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

12e KAMER—11 DECEMBER 1973

Voorzitter: de h. Verkaeren

Rechters: de hh. Desmedt en Verougstraete

Advocaten: Mrs. Vastersavendts en Verwilghen loco Delacroix

Internationaal privaatrecht—Taak van de rechter—Indeplaatsstelling—Toepasselijke wet—Bewijslast—Inlichtingen over buitenlands recht.

De vraag welke wet de subrogatie beheerst, kan door de rechter ambtshalve onderzocht worden.

De wettelijke indeplaatsstelling of elke andere soortgelijke verrichting die degene die het slachtoffer van een ongeval schadeloos heeft gesteld, in dezès rechten doet treden, is onderworpen aan de wet van de instelling waarvan ze de uitwerking verzekert, nl. die welke de betaling beheerst, waardoor de indeplaatsstelling geschiedt.

De last van het bewijs welke wet de betaling beheerst waardoor de eiser gesubrogeerd wordt, rust op de eiser.

Voor de nodige inlichtingen desbetreffend kan ten deze eventueel toepassing gemaakt worden van de Europese Overeenkomst nopens het verstrekken van inlichtingen over buitenlands recht, opgemaakt te Londen op 7 juni 1968.

Eidgenössische Versicherungs-Aktiengesellschaft
t/N.V. Groep Josi

Overwegende dat de vordering ertoe strekt verweerster te horen veroordelen tot betaling aan aanlegster van de tegenwaarde in Belgische munt tegen de hoogste koers van de dag op de dag van de uitvoering van onderhavig vonnis van 3.067 Duitse Mark, de vergoedende interesten op deze som vanaf 5 oktober 1968, datum der betaling, de gerechtelijke interesten en de kosten;

Dat dit bedrag overeenstemt met het bedrag dat aanlegster uitbetaalde ingevolge verzekeringspolis 60D/52/7506701 "Reisegepäck-Schaden" aan haar verzekerde, de heer Werner Muller, ten gevolge van het verkeersongeval dat op 20 juli 1968 door de heer Bosseloo, aangestelde

van de Transporten Buelens, verzekerde van verweerster, veroorzaakt werd (zie kwijtschrift van 5 oktober 1968) ;

Overwegende dat bij vonnis van 16 januari 1969 gewezen door de 24e kamer van de Correctionele Rechtbank te Brussel de heer Bosseloo volledig verantwoordelijk zou verklaard zijn voor het ongeval ; dat nochtans geen vonnisuittreksel wordt voorgelegd ;

Overwegende dat verweerster haar verzekerde, de P.V. B.A. Transport Buelens, dekt voor de risico's spruitende uit het gebruik van een autovoertuig en het schadegeval behandelt onder referte 354/68.53.012-MLW/ADB 43 ;

Overwegende dat aanlegster beweert gesubrogeerd te zijn in de rechten van haar verzekerde Muller tegenover verweerster ;

Dat verweerster deze subrogatie niet betwist, doch voorhoudt dat aanlegster niet meer rechten kan hebben dan haar verzekerde Muller en dat aangezien aanlegster in gebreke blijft de bewijsstukken voor te leggen van het "Reisegepäck-Schaden", haar eis ongegrond is ;

Overwegende dat aanlegster een aantal rekeningen, haar medegegeend door haar verzekerde Muller voorlegt ten belopen van 3.421,75 Duitse Mark betreffende heren- en dameskledingstukken, evenals 1 camera, 1 bril en 1 armbanduurwerk Omega ;

Dat zij slechts 3.067 DM uitbetaalde aan haar verzekerde Muller, d.w.z. de waarde die volgens haar deze diverse voorwerpen hadden op het ogenblik van het ongeval (cf. brief van aanlegster via haar volmachtdrager SPRL Deckers & Mackelbert aan verweerster dd. 7 januari 1969) ;

Overwegende dat, hoewel partijen de vraag welke wet de kwestieuze subrogatie regelt niet hebben opgeworpen, de rechtbank ambtshalve deze vraag kan, zoniet dient te onderzoeken (cf. Hof Gent, 10 april 1961, R.C.J.B., 1962, p. 46-47, met noot VANDER ELST) ;

Dat zo volgens de traditionele rechtspraak van het Hof van Cassatie (1e kamer) van 17 mei 1957 de wetten, waarbij de elementen van het feit dat de burgerlijke, hetzij delictuele of quasi-delictuele verantwoordelijkheid, in het leven geroepen heeft, alsmede de wijze en de omvang van de vergoeding bepaald worden, politiewetten zijn in de zin van artikel 3, lid 1, B.W., anderzijds overeenkomstig het arrest van het Hof van Cassatie van 23 oktober 1969 de wettelijke indeplaatsstelling of elke andere soortgelijke verrichting welke degene die het slachtoffer schadeloos heeft gesteld in zijn rechten doet treden onderworpen is aan de wet van de instelling, waarvan ze de uitwerking verzekert, namelijk die welke de betaling beheerst waardoor de indeplaatsstelling geschiedt (cf. L. FORGET, *Les conflits de lois en matière d'accidents de la circulation routière*, 1973, p. 95-100, nrs. 162-171) ;

Dat de bewijslast van de wet, welke de betaling beheerst waardoor aanlegster gesubrogeerd is in de rechten van haar verzekerde Muller, berust op aanlegster (Hof Brussel, 31 januari 1961, *Pas.*, 1962, II, 137 ; Hof Brussel, 14 februari 1962, *Pas.*, 1963 II, 227) ;

Overwegende dat het aldus nuttig en nodig blijkt de heropening van het debat te bevelen ten einde :

1) na te kunnen gaan of het vonnis van de 24e kamer van de Correctionele Rechtbank te Brussel van 16 januari 1969 in kracht van gewijsde is gegaan ;

2) te kunnen bepalen welke wet toepasselijk is op onderhavig geschil ;

Dat het opportuun voorkomt de heropening van het

debat te bepalen na 17 januari 1974 ten einde eventueel toepassing te kunnen maken van de Europese Overeenkomst nopens het verstrekken van inlichtingen over buitenlands recht opgemaakt te Londen op 7 juni 1968 (*Belgisch Staatsblad* 23 november 1973) die zowel in Zwitserland als in Duitsland reeds in werking is getreden ;

(...)

NOOT—De verwijzingen naar enkele in het vonnis geciteerde arresten kunnen als volgt aangevuld worden : Hof Gent, 10 april 1961, R.W., 1961-62, 462 ; Cass., 17 mei 1957, R.W., 1957-58, 1093 ; Cass., 23 oktober 1969, R.W., 1969-70, 1083.

Zie voorts H.A. DESMEDT, "De Europese Overeenkomst nopens het verstrekken van inlichtingen over buitenlands recht opgemaakt te Londen op 7 juni 1968", R.W., 1973-74, 1371.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

1e KAMER—15 JANUARI 1974

Voorzitter : de h. Kranzen

Rechters : de hh. Palms en Deckers

Openbaar ministerie : de h. De Bus

Advocaten : Mrs. L. Remans en P. van Helmont

Wetten en besluiten—Echtscheiding door onderlinge toestemming—Art. 305 B.W.—Overgang van de eigendom van de helft der goederen op de kinderen—Wet van 1 juli 1972—Opheffing—Gevolg.

Inzake overeenkomsten blijft steeds de wet van toepassing, die op de dag van hun totstandkoming van kracht was.

Wanneer in een procedure tot echtscheiding door onderlinge toestemming de eerste verklaring vóór de inwerkingtreding van de Wet van 1 juli 1972 plaatsbad, en het vonnis dat de echtscheiding toelaat, na de inwerkingtreding werd overgeschreven, vindt het bij die wet opgeheven art. 305 B.W. nog altijd toepassing op de verdeling der goederen.

X t/Y

Op 2 oktober 1973 zijn partijen vrijwillig verschenen om uitspraak te horen doen over het geschil dat tussen hen hangend is betreffende de verdeling van de goederen van de vroegere huwelijksgemeenschap tussen eiseres en verweerder, in het bijzonder wat betreft de toepassing van artikel 305 Burgerlijk Wetboek, opgeheven door artikel 12 der Wet van 1 juli 1972.

Bij tussenvonnis dezer rechtbank van 6 november 1973 werd de heropening van het debat bevolen ten einde partijen toe te laten ontbrekende stukken bij te brengen, hetgeen thans gebeurd is.

Eerste verschijner vraagt dat gezegd wordt voor recht, dat artikel 305 Burgerlijk Wetboek niet meer toepasselijk verklaard wordt op de verdeling der goederen hunner vroegere huwelijksgemeenschap, terwijl tweede verschijner vraagt dat gezegd wordt voor recht, dat artikel 305 Burgerlijk Wetboek nog wel toepasselijk is.

In casu vond de eerste verklaring plaats op 10 septem-

ber 1971 en werd het vonnis, dat de echtscheiding door onderlinge toestemming toeliet, op 7 november 1972 overgeschreven.

In rechte

Artikel 305 Burgerlijk Wetboek bepaalde: "In geval van echtscheiding door onderlinge toestemming gaat de eigendom van de helft der goederen van ieder van beide echtgenoten op de dag dat zij hun eerste verklaring doen, van rechtswege over op de kinderen uit het huwelijk geboren (...)"

Nochtans bleef deze eigendomsovergang onderworpen aan de voorwaarde dat de echtscheiding zelf tot stand kwam.

Volgens sommige auteurs betreft het hier een opschortende voorwaarde, zodat de eigendom pas definitief verkregen wordt door de kinderen bij de overschrijving van het vonnis in de registers van de burgerlijke stand (zie PASQUIER, nr. 1195; *T.P.R.*, 1972, p. 349-350; *Rb. Gent*, 29 november 1961, *R.W.*, 1962-63, 440).

Andere auteurs daarentegen zeggen, dat het niet tot stand komen van de echtscheiding een ontbindende voorwaarde is, en dat de kinderen medeëigenaars worden vanaf de dag der eerste verklaring (zie *R.P.D.B.*, *V° Divorce*, nr. 535; DE PAGE, I, nr. 1026; J.-P. MASSON, *J.T.*, 1972, 462, nr. 10; *Jug. Brux.*, 4 april 1888, *Pand. Pér.*, nr. 1129).

Toen de nieuwe Wet van 1 juli 1972, die artikel 305 Burgerlijk Wetboek afschafte, werd besproken in Kamer en Senaat, waren de meningen eveneens verdeeld en werd geen duidelijk standpunt ingenomen nopens de vraag of artikel 305 Burgerlijk Wetboek nog toepasselijk bleef op hangende echtscheidingsprocedures (cfr. verslag Commissie van Justitie van 12 mei 1971, *Parl. Besch.*, *Kamer*, nr. 731-4; *Parl. Handel.* van 1 juni 1972, blz. 1275 e.v.; verslag senaatszitting van 29 juni 1972, p. 595).

Indien zou aangenomen worden dat de Wet van 1 juli 1972 ook geldt voor hangende echtscheidingsprocedures, dan worden de notariële akten, welke de verdeling der goederen regelden, opnieuw ter discussie gesteld.

Algemeen wordt aanvaard dat inzake overeenkomsten steeds de wet van toepassing blijft, die van kracht was op de dag van hun totstandkoming (zie W. VAN GERVEN, *Beginselen Belg. Privaatrecht, Alg. Deel*, blz. 71, en DE PAGE, I, nr. 231^{quater}).

De rechtbank is van oordeel dat in casu artikel 305 Burgerlijk Wetboek van toepassing blijft op de verdeling der goederen dezer echtscheiding door onderlinge toestemming, op grond

1° dat de tekst van artikel 305 Burgerlijk Wetboek duidelijk bepaalt dat de eigendomsoverdracht van rechtswege plaatsvindt op de dag der eerste verklaring, zijnde 10 september 1971;

2° dat wanneer nadien de echtscheiding niet doorgaat, dit een ontbindende voorwaarde is;

3° dat de nieuwe wet niet uitdrukkelijk bepaalt dat artikel 305 Burgerlijk Wetboek ook afgeschaft is voor hangende procedures;

4° dat omwille van de rechtszekerheid de overeenkomsten aangegaan onder de oude wet ook van kracht blijven onder de nieuwe wet.

(...)

EUROPEES RECHT

WEEKOVERZICHT VAN HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (Week 11-15 februari 1974)

Zaak 146/73, 166/73 Rheinmühlen (prejudiciële zaken) 16 januari 1974, 12 februari 1974

De prejudiciële verwijzingsprocedure bij nationaal beroep

Het Hof heeft arrest gewezen in een door het Hessische Finanzgericht (B.R.D.) naar het Hof verwezen prejudiciële zaak. Tevoren, op 16 januari, had het reeds arrest gewezen in een door het Bundesfinanzhof aan het Hof voorgelegde zaak. De beide zaken zijn nauw met elkaar verwant.

Een Duitse exporteur had beroep ingesteld bij het Hessische Finanzgericht. Daar in de loop van het geding vragen inzake het gemeenschapsrecht rezen, besloot het Finanzgericht zich tot het Hof te wenden met verzoek om een prejudiciële beslissing.

De exporteur kwam bij het Bundesfinanzhof echter op tegen deze verwijzing naar het Hof van Justitie. Toen de in het E.E.G.-Verdrag voorziene verwijzingsprocedure aldus op nationaal vlak in het geding werd gebracht, verzocht het Bundesfinanzhof het Hof van Justitie zich uit te spreken over de vraag of een regel van nationaal recht zich ertegen kan verzetten dat een nationale rechterlijke instantie een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie voorlegt.

Ten antwoord op de vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof van Justitie thans beslist dat het bestaan van een nationale rechtsregel die de lagere rechter bindt aan uitspraken van de hogere rechter, eerstgenoemde niet de hem in het Verdrag verleende bevoegdheid kan ontnemen zich tot het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen te wenden.

Het Hof besliste in gelijke zin in het tweede arrest, in antwoord op vragen van het Hessische Finanzgericht, doch merkte daarbij op dat het E.E.G.-Verdrag zich er niet tegen verzet dat tegen beschikkingen waarbij de lagere rechter zich tot het Hof wendt met verzoek om een prejudiciële beslissing, de gewone nationale beroepsprocedures blijven openstaan.

Zaak 152/73 Sotgiu (Prejudiciële zaak) 12 februari 1974
Vrij verkeer van werknemers

De in het E.E.G.-Verdrag (art. 48, lid 4) voorziene uitzonderingen gelden alleen de toegang tot betrekkingen in overheidsdienst. De aard van de rechtsverhouding (publiek- of privaatrechtelijke arbeidsovereenkomst) tussen de werknemer en de overheid doet daarbij niet terzake.

Aldus besliste het Hof op een prejudiciële vraag van het Duitse Bundesarbeitsgericht.

Artikel 48 van het Verdrag waarborgt het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap, echter met uitzondering van betrekkingen in overheidsdienst.

Een Italiaanse onderdaan, beambte bij de Duitse Posterijen, ontving een ontheemdingstoelage omdat zijn gezin in Italië bleef wonen (dezelfde toelage wordt toegekend aan Duitse werknemers die elders dan in hun woonplaats werkzaam zijn). Begin 1965 werd het bedrag van deze toelage verhoogd, doch niet voor werknemers met woonstede in het buitenland. De Italiaanse werknemer kreeg in het geheel geen verhoging, omdat de desbetreffende gemeenschapsvoorschriften niet zouden gelden voor degenen die werkzaam zijn in overheidsdienst. De betrokkene betoogde voor de Duitse rechter dat deze uitzondering wellicht kon gelden voor *publiekrechtelijke arbeidsovereenkomsten* (ambtenaren), doch niet voor *privaatrechtelijke arbeidscontractanten*.

Laatste nieuws

Laat in de middag van 14 februari werd bekend dat Mr. Justice Pennycuik, Vice-Chancellor, Chancery Division (High

Court, Londen), had besloten zich tot het Hof te wenden met verzoek om een prejudiciële beslissing (dit is het eerste verzoek van dien aard van een Britse rechterlijke instantie).

Ook deze zaak betreft het vrije verkeer van werknemers. Een Nederlandse vrouw die zich de toegang tot het Verenigd Koninkrijk geweigerd zag, wendde zich tot een Britse rechter waar zij betoogde dat deze weigering in strijd was met artikel 48 (vrij verkeer van werknemers) van het E.E.G.-Verdrag.

BOEKBESPREKING

ULRICH MEYER-CORDING, "Kann der Jurist heute noch Dogmatiker sein?", *Recht und Staat*, nr. 428/429 (J.C.B. Mohr Tübingen), 1973, 50 blz., DM 7,40.

Deze studie, die als nummer 428/429 in de reeks "*Recht und Staat*" werd gepubliceerd, is voor de jurist bijzonder interessant omdat ze de vanzelfsprekendheid van de rechtswetenschap en het juridische beroep in twijfel trekt.

De auteur onderzoekt of de huidige rechtswetenschap nog kan bestaan uit een geheel van dogma's (grondwaarheden die onaanvechtbaar zijn en dus een zekere autoriteit genieten). Het probleem gaat nochtans dieper: indien het recht een dogmatische wetenschap is, dan betekent dit ook dat de gerechtigheidsproblemen, die door de sociale veranderingen ontstaan, niet door haar kunnen opgelost worden. De rechtswetenschap en de jurist zouden de sociale werkelijkheid achterna hinken. Is de rechtswetenschap een dogmatische wetenschap?

Het kernprobleem van deze studie heeft ongetwijfeld belang, aangezien de rechtswetenschap in haar geschiedenis inderdaad tussen dogmatische leerstellingen "gezwalpt" heeft en aan autoriteit gebonden was. In het algemeen kan men zeggen dat de rechtsdogmatiek ofwel in positieve rechtsnormen of in buitenrechtelijke (natuurrechtelijke) principes kan gezocht worden. Deze onaanvechtbare grondwaarheden werden dan gebruikt om praktische juridische beslissingen te nemen.

De auteur argumenteert overtuigend dat de juridische wetenschap geen strikte dogmatische wetenschap meer kan zijn, omdat uit de autoriteit van het dogma niet kan afgeleid worden wat als "juist recht", als "rechtvaardig" moet beschouwd worden. Dogma's lenen er zich inderdaad niet toe om de nieuwe problemen, die door de verandering van de sociale structuren ontstaan, op te lossen. Hij maakt duidelijk dat de huidige rechtswetenschap zich dan ook van de strikte rechtsdogmatiek heeft afgekeerd. Enerzijds worden de natuurrechtelijke principes niet meer als absoluut beschouwd, maar wordt daarentegen de historische veranderlijkheid van het natuurrecht aangenomen. Anderzijds steunt men niet meer zozeer op de letter van de positieve wet: de wetten worden door de wetgever steeds aangepast en gecorrigeerd. Bovendien heeft het positieve recht bepaalde middelen tot sociale verandering in de wetten ingebouwd (o.a. een of andere vorm van toetsing van de wet aan de Grondwet). Het recht is aan de sociale werkelijkheid onderworpen! De huidige rechtsdogmatiek heeft aldus een praktische en pragmatische opgave: de dogma's kunnen door de rechter slechts als een *wegwijzer* beschouwd worden (blz. 20). Het geldende recht moet zich aanpassen aan de maatschappelijke omstandigheden.

Hoewel deze studie de geïnteresseerde jurist ertoe aanzet over het "wat" van zijn eigen wetenschap na te denken, is ze niet volledig tot het einde toe doorgedacht. Er zij op gewezen, dat het pragmatische karakter van de hedendaagse rechtsdogmatiek impliceert dat de logisch-deductieve methode van de strikte rechtsdogmatiek aangevuld wordt met de rechtsoptiek of argumentatieleer. Daardoor worden ook beoordelings- en waarderingselementen aangewend om een

praktische rechtsbeslissing te nemen. Het onbeperkt invoeren van waarderingselementen kan echter tot rechtsonzekerheid leiden. Daarom zou het nuttig zijn naar de "gezonde kern" te zoeken van de rechtsdogmatiek, die nog geschikt is de gerechtigheidsproblemen, die ontstaan tengevolge van de sociale veranderingen, op te lossen.

G. Moens
Dr. jur.; LL.M.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Installatie van de heer C. Louveaux als eerste voorzitter van het Hof van Cassatie

Op 27 februari 1974 werd de heer C. Louveaux als eerste voorzitter van het Hof van Cassatie geïnstalleerd.

Deze installatie gebeurde tijdens een plechtige zitting van het Hof van Cassatie, waarop achtereenvolgens het woord gevoerd werd door raadsheer Rutsaert — die op het einde van dezelfde zitting tot voorzitter werd gekozen —, door de procureur-generaal Ganshof van der Meersch, door mr. A. Bayart, de stafhouder van de Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie en door de eerste voorzitter zelf.

Van de op deze indrukwekkende vergadering uitgesproken redevoeringen geven wij hierna slechts enkele uittreksels, aangezien de volledige tekst ervan elders gepubliceerd wordt.

Uit de rede van raadsheer Rutsaert:

Voor wie van het principe *Non bis in idem* uitgaat, rijst de vraag hoe de naam "Louveaux" in een betrekkelijk korte tijdspanne tweemaal in de zetel van het eerste voorzitterschap van dit Hof gegrift werd. De levendige herinnering aan uw voorganger en bloedverwant eerste voorzitter Nestor Louveaux heeft echter uw collega's er zonder de minste aarzeling toe gebracht zich op de rechtsspreuk *Bis repetita placet* te beroepen.

De rechters geven doorgaans geen uitleg over hun beslissingen; zij behoren tot de "zwijgende macht"; in het zwijgen immers is dikwijls een grote macht gelegen.

Als oudste raadsheer van dit Hof is mij het voorrecht gegund op deze plechtige vergadering van die regel af te wijken en de beslissing van het Hof te commentariëren waarbij U tot eerste voorzitter verkozen werd. Deze beslissing weerspiegelt de naleving van een heilzame traditie. Doch er is meer. De door uw collega's op uw naam uitgebrachte stemmen zijn de bevestiging van de uitzonderlijke hoedanigheden en verdiensten die de werkelijke grondslag en de wezenlijke verklaring uitmaken van uw schitterende carrière.

De voornaamste etappes ervan zijn uw benoeming:

- in 1934 tot substituut-procureur des Konings te Kortrijk,
- tot raadsheer in 1947 in het Hof van Beroep te Gent en
- in 1953 in het Hof van Cassatie,
- ten slotte, uw aanstelling in 1971 tot voorzitter van dit Hof.

.....

In 1971 gaf ons eerste voorzitter Belpaire een zeer omstandige beschrijving van uw persoon. Ik heb gezocht naar wat ik eraan toevoegen kon:

— vooreerst het teruggevonden spoor van de familie Louveaux, rond 1643, aan de grens van het St-Hubertuswoud: ik meen dat een lichte tint van de beroemde abdij uw persoonlijkheid nog belicht en ons de uitleg geeft van de sympathieke austeriteit die van U uitstraalt;

— ten tweede de grote belangstelling waarmee ik kennis nemen mocht van uw publikaties betreffende het burgerlijk procesrecht doch vooral betreffende de bewijslast in zaken van directe belastingen. Voordat eerste voorzitter Nestor Louveaux U het eerste voorzitterschap overliet, had hij U zijn speciale aanleg voor fiscale zaken overgemaakt.

.....

Het verheugt ons allen ten zeerste dat een magistraat van het hoge morele gehalte van eerste voorzitter Belpaire geroepen wordt om hem op te volgen.

Uit naam van mijn collega's en in eigen naam bied ik U, Mijnheer de Eerste Voorzitter, onze zeer oprechte felicitaties aan alsmede onze erkentelijkheid voor het aanvaarden van de zware verantwoordelijkheid die aan de uitoefening van uw hoog ambt verbonden is.

Ik ben getroffen door de onlangs onder vooraanstaande rechtsgeleerden gerezen meningsverschillen met betrekking tot de rol die het gerecht te vervullen heeft.

De enen verwijten de rechter geen creatieve antwoorden te vinden welke in de lijn liggen van de technische en sociale evolutie van onze tijd; de anderen koesteren vrees voor machtsoverschrijding, op bepaalde gebieden, door de rechter.

Men kan zich afvragen of beide zienswijzen niet uitgaan van een verkeerde opvatting van de rechtscheppende taak van de rechter. Weliswaar kan deze laatste de hem grondwettelijk gegeven opdracht niet verzaken zonder zich aan rechtsweigeren schuldig te maken.

Doch de eerste zorg van de rechter blijft steeds het nagaan van de bedoeling hetzij van de wetgever, hetzij van de grondwetgever. Uit dit standpunt hoeft geen vrees te bestaan voor machtsoverschrijding. Slechts binnen de grenzen van de gekregen delegatie wenst de rechter zijn macht uit te oefenen, en dan nog alleen voor het individuele geval, nooit bij wege van algemene beschikking. Prof. VAN GERVEN laat zich dan ook door de macht van de rechter niet afschrikken, want juist de rechter, noteert hij, is speciaal getraind in het afwegen van waarden, met het oog op het uitspreken van een waardeoordeel (*Het beleid van de rechter*, 1973, blz. 157).

Indien men, bij het vellen van dit waardeoordeel en met het oog op de schoonmenselijkheid, de muterende maatschappij een morele ossatuur bezorgen wil, wordt dit doel niet bereikt door eenvoudigweg zedelijk of wettig te noemen wat tot dan toe onzedelijk of onwettig was, zoals men prijsetiketten voor koopwaren zou gaan omwisselen. Op dergelijke manier wordt noch aan de inspraak van het geweten voldaan noch aan wantoestanden een einde gemaakt. Zelfs moet de rechter, zo waarschuwt professor Van Gerven met procureur-generaal Langemeijer, de vrijheid bewaren om de meerderheidsovertuiging, indien die dan al bestaat, te beoordelen voor het geval dat de meerderheid (hopelijk uitzonderlijk) zou blijken het spoor bijster te zijn (*op. cit.*, blz. 111).

Wie nu kan de bestendige bezorgdheid van de rechtspraak ontkennen om, binnen de grenzen van haar normerende bevoegdheid, aan de bestaande sociale eisen te beantwoorden, om de behoeftigen steeds te hulp te komen, om een billijk evenwicht tussen algemeen en privaat belang tot stand te brengen?

Ter illustratie daarvan moge het volstaan de eerste de beste voor de hand liggende voorbeelden aan te halen, door te wijzen:

– in *sociaal recht*, op de evolutie in de rechtspraak, lang vóór het optreden van de wetgever, van het begrip "arbeidsongeval" (zie b.v. Cass., 26 mei 1967, *Arr. Cass.*, 1967, 1178) of "ongeval op de weg naar of van het werk" (Cass., 4 januari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 604, *R.W.*, 1968-69, 1187),

– in *burgerlijk recht*, op de uitbreiding door de rechtspraak, tot verhoogde rechtsbescherming tegen de overheid, van de aansprakelijkheid van de uitvoerende macht tot het gebied van de reglementerende bevoegdheid, wegens het niet treffen van de nodige verordeningen in bepaalde omstandigheden (zie b.v. Cass., 23 april 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 786, *R.W.*, 1970-71, 1793) of van de administratieve aansprakelijkheid wegens het verlenen van inlichtingen zonder voldoende omzichtigheid (Cass., 4 januari 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 452, *R.W.*, 1972-73, 1279) en verder, op de brede interpretatie, in het algemeen, van het begrip "rechtsmisbruik" (Cass., 10

september 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 31, *R.W.*, 1971-72, 321),

– in *strafrecht*, op het aannemen door dit Hof, tot bescherming van de geïnterneerden, van het door hen ingestelde cassatieberoep tegen de beslissingen van de commissies tot bescherming van de maatschappij die uitspraak doen over de voortzetting van de internering (Cass., 15 februari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 790),

– in *fiscaal recht*, op het omvormen van dit recht, in de mate van het mogelijke, tot een harmonisch geheel, wat veel meer door de rechtspraak dan door de coördinatiebesluiten werd tot stand gebracht,

– in *internationaal recht*, op de cassatiecontrole, tot bescherming van de justitiabelen, over de toepassing en interpretatie van de vreemde wet (zie b.v. Cass. 15 december 1966, *Arr. Cass.*, 1967, 479, *R.W.*, 1966-67, 1323) en op de erkenning van de voorrang van de internationaalrechtelijke normen boven die van het interne recht (Cass., 27 mei 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 959, *R.W.*, 1971-72, 424).

Wie kan beweren dat de rechtspraak niet met de grootste zorg steeds waakzaam is voor de aanpassing van het recht aan de tijdsomstandigheden en -noodwendigheden?

Uit de rede van procureur-generaal Ganshof van der Meersch

Nauwelijks drie jaar geleden, toen ik het genoegen en de eer had U namens het Parket met uw verkiezing tot voorzitter van het Hof te feliciteren, riep ik de naam op die U draagt: ik bracht de vooraanstaande figuur in herinnering van de heer eerste voorzitter Louveaux, uw oom, die een van de grote wijzen van het Hof is geweest.

Moeilijk is de taak van diegene die een hoog ambt vervult wanneer dit voorheen werd bekleed door een eminent man wiens verwante hij is en wiens naam hij draagt. Behoef ik te zeggen hoezeer deze toestand bij hem die de naam erft, wil hij zich doorzetten, discretie, kiesheid en tact vergt, zonder welke eigenschappen er geen gezag bestaat?

Wie ze bezit, vermag alles te zeggen wat moet gezegd worden, ook soms die dingen die men niet graag hoort. U bezit ze in hoge mate.

Het is dan ook geen wonder dat, onder de namen der magistraten die het Hof zijn uitstraling hebben geschonken, de naam die U draagt tweemaal met gelijke eerbied en gelijke genegenheid vermeld wordt.

Reeds vóór uw intrede in de magistratuur neigde U ertoe de gemene zaak te dienen. Aldus kwam U, na aan de balies te Antwerpen, Brussel en Mechelen werkzaam te zijn geweest, in de dienst "Contentieux" der stad Brussel, waarna U in dezelfde richting doorging door uw werkzaamheid in het kabinet van de grote eerste minister Graaf de Broqueville, op een tijdstip dat een keerpunt in België's geschiedenis was. Na een van de delicaatste stoffen van het administratief recht, toen de gemeentelijke autonomie zich volop ontwikkelde, kwamen zo voor U aan de orde de grote problemen der regeringswerking, die toen reeds, in het raam van ons grondwettelijk recht, naar een primauteit van de uitvoerende macht georiënteerd was.

Mag ik hier nogmaals wijzen op de belangrijke studie waarin U de bewijislevering inzake directe belastingen heeft behandeld (*La preuve en matière d'impôts directs*, Uitg. Bruylant, Brussel, 1970). Zij is de vrucht van uw onderzoekingen en overwegingen, en tevens van de ervaring die U heeft opgedaan in de belastingkamer van het Hof van Beroep te Gent, daarna in het Hof. Het is een werk waarin een van de moeilijkste kanten van de belastingstof, met overvloedige verwijzingen, gesynthetiseerd is.

Uit de rede van stafhouder A. Bayart

De traditie wil dat de Balie bij het Hof van Cassatie haar gelukwensen voegt bij die welke U door de Voorzitter en door de Procureur-Generaal worden aangeboden. Die traditie is ongetwijfeld ingegeven door de gans bijzondere betrekkin-

gen van achting en hoffelijkheid, welke tussen het Hof en zijn Balie bestaan.

Mijn tussenkomst in deze plechtigheid kan echter ook nog anders worden belicht. Ik spreek hier immers namens de advocaten bij het Hof. Welnu, wanneer een advocaat zich tot een magistraat richt, dan doet hij zulks normaal namens een rechtzoekende, en ik meen dat zulks ook in een plechtigheid zoals deze het geval is.

Wij advocaten bieden U, mijnheer de Eerste Voorzitter, vooreerst in onze eigen naam, en wel van ganser harte, onze meest oprechte gelukwensen aan, maar hiermede spreken wij ook namens de rechtzoekenden in dit land, en verklaren wij dat wij weten dat het voor hen een gelukkige en belangrijke gebeurtenis is, een magistraat zoals U geïnstalleerd te zien in het hoge ambt waartoe de leden van het Hof U hebben verkozen.

Welke uw opvattingen zijn betreffende de functie die U nu bekleedt, is geenszins een raadsel. U hebt zich daaromtrent op zeer duidelijke en verheven wijze uitgedrukt in de rede welke U drie jaar geleden hebt uitgesproken ter gelegenheid van de installatie van eerste voorzitter Belpaire.

Uitgaande van het feit dat het Hof het hoogste rechtscollege is, dat de werkzaamheid van al de organen van de rechterlijke macht controleert en censureert, kwam U tot het besluit dat de eerste voorzitter van het Hof een magistraat diende te zijn beziel met een bijzonder scherp bewustzijn van de roeping van de rechterlijke macht. Voor U bestond, reeds in het verleden, maar nu nog meer, ten gevolge van de evolutie van onze maatschappij, die roeping hierin, met inachtneming van een scrupuleuze wettelijkheid, de menselijke persoon, en de eraan verbonden ethische waarden, te beschermen tegen de groter en groter wordende invloed van altijd dieper ingrijpende staatsinmengingen, en politieke of economische drukkingen. In de Rechter moet volgens U de rechtzoekende een mens vinden, die de in abstracto geformuleerde wetten en reglementen toepast, doch die zich ervan bewust is dat hij die op een voor hem verschijnend menselijk individu zal toepassen, en die zich ervan bewust is wat een menselijk individu betekent.

Inzicht in de verheven taak der magistratuur moet echter, om doeltreffend te zijn, gepaard gaan met het besef van de offers, welke die taak van de magistraat vergt.

Welnu, in de door U uitgesproken rede vindt men een uiterst scherp, en men zou geneigd zijn te zeggen een bijna onmeedogend besef van die vereisten: weerstand aan alle druk van buiten, van waar hij ook kome, en hoe intens hij ook zij, afstand van alle ideologische of persoonlijke sympathie, en een ongenaakbare wil van onafhankelijkheid, niet uit hoogmoed of ijdelheid, maar om nederig een trouwe dienaar te worden van het recht en niets dan het recht.

.....

Artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat het Hof die beslissingen vernietigt, welke de voorgescreven vormen schenden. Wat hier hoofdzakelijk wordt bedoeld is klaarblijkelijk het gebrek aan motivering. Wie de mening zou zijn toegedaan dat de wetgever hier aan het Hof een nogal formalistische taak heeft opgedragen, zou zich zwaar vergissen. De door de feitenrechter in het ongelijk gestelde partij is normaal eerder ontevreden. Onze confraters correspondenten weten nochtans over het algemeen de uitingen van die ontevredenheid te filteren, en te beletten dat ze op te luidruchtige wijze in onze cassatiekantoren zouden weerklinken. In één geval echter slagen zij er niet in die uitingen van ontevredenheid te dempen, namelijk wanneer een ernstig verweermiddel onbeantwoord is gebleven.

Ook hier weten wij, Mijnheer de Eerste Voorzitter, door het getuigenis van eerste voorzitter Belpaire, welke uw opvattingen zijn betreffende de wijze van opstellen van arresten, en dat de door U voorgestelde concepten van arresten altijd de volgende drie kenmerken bezitten: helderheid, bondigheid en volledigheid.

Uit de rede van de eerste voorzitter

Bij zijn installatie op 25 maart 1971, stelde de eerste voorzitter Belpaire ons een vrij ongewone vraag: "Op welke wijze", vroeg hij, "zal de 24ste eerste voorzitter van het Hof zich van zijn taak kwijten?"

Op de vraag betreffende de eigenschappen van een eerste voorzitter, antwoordde hijzelf: "Het is onnodig te zeggen dat hij vóór alles een zeer hoge opvatting van zijn taak moet hebben en terzelfdertijd een scherp verantwoordelijkheidsbesef", en hij legde zich bijzonder twee taken op, die hij als de voornaamste beschouwde, nl. eerst te letten op de kwaliteit en de eenheid van 's Hofs rechtspraak en vervolgens de aandacht te vestigen op de huidige moeilijkheden bij een behoorlijke recrutering van magistraten.

Hij heeft ernaar gestreefd deze doeleinden te bereiken met de gematigdheid en bedachtzaamheid, die hem kenschetsen.

Dag en nacht, mag ik zonder veel te overdrijven beweren, maakte hij aantekeningen over zaken die moesten behandeld worden, over te geven onderrichtingen, schreef hij op voor welke zaken hij moest aandringen en welke collega's hij ging raadplegen. Niets ontsnapte hem. Zijn plichtsbef was zodanig groot dat hij nooit vrij van zorgen was.

Deze zorgen worden overigens gedeeld door de hoogste autoriteiten van het land.

Toen Z.M. de Koning tijdens de academische zitting van het Instituut Administratie-Universiteit het woord nam, drukte hij zich uit als volgt:

"Bij velen van onze naburen voelen heel wat uitstekende krachten zich tot de Staatsdienst aangetrokken. Is dat in België ook het geval? Deze vraag moet worden gesteld. Indien het antwoord niet bevredigend zou zijn, moet voor deze toestand een oplossing gevonden worden" (...)

"Wij mogen ons in dit opzicht, geen verkeerde voorstellingen maken: wat de besten onder onze jongeren tot de staatsdienst kan aantrekken zijn niet uitsluitend of vooral materiële voordelen (...) maar zij zullen steeds aarzelen de bedoelde weg te kiezen indien zij niet de waarborg krijgen dat hun loopbaan zal bepaald worden door verdienste en niet door bevoordeling, indien zij niet de zekerheid hebben dat zij actief zullen worden betrokken bij interessante taken en bij de besluitvorming en zij niet de hoop mogen koesteren dat hun verantwoordelijkheden zullen overeenstemmen met hun bekwaamheid".

Anderzijds heeft de minister van Justitie bij de behandeling der begroting van dit departement voor de senaatscommissie verklaard, dat hij zich afvroeg of het probleem van de vorming en de recrutering van magistraten niet opnieuw moest worden onderzocht; buiten de gerechtelijke stage, die vierenzestig stagiairs sinds de inwerkingtreding van de Wet van 8 april 1971 hebben kunnen doen en waarvan er zestig in de magistratuur zijn getreden, wou hij een reeks conferenties op touw zetten "niet alleen om de algemene kennis en rechtswetenschap op peil te houden, maar bovendien om onderling contacten te leggen die voor de magistraten van uitzonderlijk groot belang zijn bij het vervullen van de allengs meer zware en kiese opdracht die zij te vervullen hebben" (*Gedr. st., Senaat, 1973-1974, nr. 82, blz. 14*).

Om een waardevol initiatief van de eerste voorzitter van het Gentse hof van beroep te kunnen uitbreiden is daarvoor op de begroting van het departement van Justitie een bedrag uitgetrokken.

Mijnheer de Procureur-Generaal,

Men heeft al te veel aandacht geschonken aan een enkel van de talrijke onderwerpen waarover U gesproken hebt in uw laatste plechtige openingsrede, die wij terecht als uw gerechtelijk testament beschouwen.

U uitte zich onder andere met grote lof over de rechtsinformatie in Italië.

Het aanwenden van ultra moderne methodes eist vanwege de gebruikers een waarachtige geestesomschakeling. Daar hij

op de universiteit geleerd heeft persoonlijke opzoekingen te verrichten, heeft de magistraat in dat opzicht een neiging om slechts op zichzelf te vertrouwen.

Onze documentatiedienst heeft ons evenwel het bewijs geleverd van zijn doelmatigheid.

Dat zal morgen ook gelden voor de informatica. Raadsheer Meeüs en advocaat-generaal Colard, die op dat stuk bijzonder goed gedocumenteerd zijn, menen dat er dringend een commissie moet worden opgericht voor een volledige verzameling van inlichtingen met de medewerking van de Staat, de universiteiten en Credoc. Deze moderne informatie-middelen moeten, naar zij beweren, ertoe leiden dat de beslissingen vlugger genomen worden en dat, op internationaal vlak, de nationale wetgevingen in overeenstemming gebracht worden.

Het voorstel van de hh. Meeüs en Colard zal, meen ik, binnenkort verwezenlijkt worden.

.....

Weldra vijf jaar werkt de dienst voor documentatie.

Het ogenblik is gekomen om een balans op te maken van wat gepresteerd werd.

Hoewel het grootste deel van uw tijd besteed werd aan opzoekingen en het maken van studienoten voor de leden van het Hof en van het parket-generaal, heeft U de wetgeving bijgehouden alsmede dossiers aangelegd over de parlementaire werkzaamheden.

Ondertussen is U verder gaan werken aan de verzameling van 's Hof's rechtspraak over de cassatieprocedure in strafzaken, die tot stand gebracht werd door raadsheer Daubresse.

Om ons de gelegenheid te geven de synthese te maken van de rechtspraak van de hoven en rechtbanken betreffende de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, stelt U artikels-gewijze een overzicht van de desbetreffende rechterlijke beslissingen samen.

U maakt zelf deze synthese op over de rechtspraak van het Hof inzake arbeidsongevallen.

Vervolgens brengt U de noten en conclusies samen van het openbaar ministerie, en rangschikt ze alfabetisch volgens de behandelde materie.

Dit belet U niet U daarbij bezig te houden met het excerpieren van de rechtspraak van de Raad van State, de arbeids-gerechten alsmede de studies inzake rechtsleer die in periodieken verschijnen.

.....

Ik bedank raadsheer Ridder Rutsaert voor de vriendelijke woorden die hij mij en mijn echtgenote, in uw naam, toestuurde.

Hij heeft ons aangetoond hoezeer de rechtspraak de bestaande sociale eisen tracht te beantwoorden, en dat de rechters aldus aan een traditie trouw blijven die van de 13e eeuw dagtekent toen de koning, tegen een eik geleund, recht sprak.

In zijn testament aan zijn zoon Filips III de Stoute, gaf die koning een raad die wij allen nog graag zullen volgen :

"Pour rendre la justice et faire droit à tes sujets, sois loyal et roide, sans tourner à gauche ni à droite mais toujours du côté du droit et soutiens la plainte du pauvre jusqu'à tant que la vérité soit déclarée".

Studiedag van de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen in samenwerking met de Universitaire Instelling Antwerpen

Op 2 maart j.l. had in de lokalen van de Universitaire Instelling Antwerpen een studiedag plaats die ingericht werd in samenwerking door de Vlaamse Conferentie der Balie en de Universiteit. Dit initiatief kan niet genoeg toegejuicht worden. Het is inderdaad van het grootste belang dat er een innig contact zou ontstaan tussen de juristen uit de praktijk

en het departement van rechtsgeleerdheid. Een honderdtal belangstellenden hadden de oproep beantwoord en naast de universiteitsprofessoren was er een bont gezelschap aanwezig van magistraten, advocaten, notarissen en bedrijfsleiders. De heren voorzitters der Rechtbank van Eerste Aanleg en der Rechtbank van Koophandel te Antwerpen hadden er aan gehouden de vergadering bij te wonen.

De aanwezigen werden verwelkomd door de heer Camiel Paulus, ondervoorzitter van de U.I.A. die er in voortreffelijke bewoordingen op wees hoezeer de samenwerking tussen de wetenschappelijke studie en de juridische praktijk gewenst is.

Two onderwerpen waren aan de dagorde gesteld. Eerst de nieuwe vennootschapswetgeving en daarna de overeenkomsten van leasing en franchising.

Tijdens de morgenzitting werd het eerste gedeelte behandeld.

Mr. J.M. Nelissen, assistent aan het instituut voor vennootschapsrecht der katholieke universiteit te Leuven en medewerker van Prof. Ronse, belichtte, in een glashelder betoog, de essentiële nieuwe elementen die voorzien werden in de vennootschapswetgeving van 1973.

Na een koffiepauze besprak de heer P. Crab, eveneens assistent aan het instituut voor vennootschapsrecht der K.U.L., de bevoegdheid en de vertegenwoordigingsmacht van de vennootschapsorganen.

Beide uiteenzettingen gaven aanleiding tot een grondige bespreking waaruit bleek dat de nieuwe wetgeving voorzeker nog tot talrijke betwistingen aanleiding zal geven.

Heel het gezelschap nam deel aan een gezellige lunch in de refter van de universiteit, waarna in de namiddagzitting gehandeld werd over *leasing* en *franchising*. De heer E. Wymeersch, docent aan de U.I.A., sprak over het strafbeding in de leasingovereenkomst en de matiging van dit strafbeding. Hij wees op de talrijke onbillijke toestanden die thans bestaan, gaf een uitvoerige analyse van de rechtspraak op het stuk en besloot dat de regeling die voorzien is in het ontwerp van de betreffende het boetebeding Beneluxovereenkomst dient te worden toegejuicht.

De laatste spreekbeurt werd gehouden door Prof. Paul Eeckman, gewoon hoogleraar U.I.A., over "*franchising en geïntegreerde marketing systemen*". Na een grondige ontleding van het franchising-contract en de modaliteiten die ermee gepaard gaan kwam hij tot het besluit dat de Wet van 27 juli 1961 (gewijzigd door die van 13 april 1971) betreffende de éézijdige beëindiging van verkoopsconcessies niet toepasselijk is op de franchise-overeenkomst, tenzij in de gevallen waarin deze overeenkomst meteen een verkoopsconcessie zal omvatten. De spreker stippelde bondig de voorwaarden uit van een toekomstige wetgeving op dit gebied.

Ook op de namiddagzitting werden de beide lezingen gevolgd door een hoogstaande bespreking.

Aan al de deelnemers aan deze studiedag werd een map overhandigd met een overvloedige documentatie over de behandelde onderwerpen.

Bij het einde van de bespreking richtte de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen, Mr. F. Erdman, een hartelijk woord tot de Universitaire Overheid om zijn dank uit te drukken voor de gastvrijheid en de medewerking en hij sprak de hoop uit dat dergelijke studiedagen in de toekomst nog meermaals zullen ingericht worden.

Na afloop van deze zeer geslaagde vergaderingen werd door de beheerraad van het U.I.A. aan de aanwezigen een receptie aangeboden waarop de vice-rector van de universiteit Prof. Couturier zijn grote voldoening uitsprak over het welslagen van dit eerste contact tussen de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen en de U.I.A.

Door deze studiedag werd de basis gelegd van een toekomstige samenwerking die zonder twijfel steeds in stijgende lijn zal gaan.

Voorzorgskas voor Advocaten

Het beheer van de Voorzorgskas voor Advocaten zond aan haar leden de hieronderstaande omzendbrief;

Geacht Lid,

De Raad van Beheer van de Voorzorgskas voor Advocaten nodigt U uit tot het bijwonen van de Algemene gewone Vergadering, die zal gehouden worden op *zaterdag 27 april 1974 om 14 uur 30* in het Paleis van Justitie te Brussel, in de zittingszaal van de Eerste Kamer van het Hof van Beroep.

Agenda.

1. Goedkeuring van het proces-verbaal van de Gewone Algemene Vergadering van 12 mei 1973.
2. Verslag van de Raad van Beheer.
3. Goedkeuring van de rekeningen van het dienstjaar 1973 en voordracht van de begroting voor het komende dienstjaar.
4. Ontlasting van de beheerders.
5. Uiteenzetting van de wijzigingen, aangebracht in het stelsel van de tegemoetkomingen van de Kas.
6. Statutaire benoemingen.
7. Allerlei.

Volgens artikel 28 van de Statuten is de algemene vergadering samengesteld uit al de leden van de vereniging die aan hun statutaire verplichtingen voldaan hebben.

De leden van de vereniging die verhinderd zouden zijn de vergadering bij te wonen en die wensen zich te laten vertegenwoordigen, kunnen daartoe een volmacht verlenen aan een ander lid. Deze volmacht moet geen bijzondere vorm hebben en kan afgegeven worden aan het bureau van de vergadering.

Het aantal stemmen waarover de mandataris kan beschikken is beperkt tot tien (artikel 32 van de Statuten).

Wij rekenen op uw aanwezigheid en verzoeken U te aanvaarden, Geacht Lid, de betuiging van onze gevoelens van hoogachting.

Voor de Raad Beheer,
De Voorzitter,
R. Van Roye

Universitaire instelling Antwerpen Vacatures academisch personeel

1. Onderwijzend personeel

1.1. Departement Rechten

Betrekkingen van onderwijzend personeel (gewoon, geassocieerd of deeltijds kader) met bijzondere bevoegdheid in :

1) overeenkomsten met werkcolleges	(45 u)
2) vergelijkend burgerlijk recht	(45 u)
3) vergelijkend strafrecht	(45 u)
4) vergelijkend fiscaal recht	(45 u)
5) verzekeringsrecht	(45 u)
6) wetgevingspolitiek en techniek	(45 u)
7) recht van de betrekkingen met ontwikkelingslanden	(45 u)
8) rechtspsychologie	(45 u)

1.2. Departement Didactiek en Critiek

Betrekkingen van onderwijzend personeel (gewoon, geassocieerd of deeltijds kader) met bijzondere bevoegdheid in :

Wijsbegeerte van het recht (45 u)
methodologisch-epistemologische en maatschappelijk-ethische rechtskritiek.

Dit optievak kan eventueel verdeeld worden over twee cursussen in de 3e licentie Rechten.

2. Wetenschappelijk personeel

Departement Rechten

Licentiaten of doctors in de rechten met speciale bevoegdheid of interesse in een van de volgende vakken :

— fiscaal recht, familiaal vermogensrecht, Europees economisch recht, handels-, economisch- en financieel recht.

3. Algemene voorwaarden voor de leden van het wetenschappelijk personeel

- 3.1. De leden van het wetenschappelijk personeel worden toegewezen aan het departement, niet aan personen.
- 3.2. De aandacht van de sollicitanten voor de graad van assistent in het wetenschappelijk personeelskader wordt erop gevestigd dat de assistent wordt beschouwd als iemand die de gelegenheid wordt geboden wetenschappelijk werk te verrichten met het oog op het ondernemen van studies van de derde cyclus.
Er wordt hem een volledige betrekking aangeboden, doch van hem wordt verwacht dat hij een belangrijk gedeelte van zijn arbeidstijd (maximum de helft) besteedt aan opleiding en begeleiding van studenten.
- 3.3. Voor de functies van wetenschappelijk personeel mogen de studenten, die in juli-september 1974 het vereiste diploma behalen, eveneens solliciteren.

4. Kandidatuur

Om zich kandidaat te stellen wordt men verzocht gebruik te maken van de daartoe bestemde formulieren en deze aangevend vóór 30 april 1974 aan de Universitaire Instelling Antwerpen, Directie Personeel-Administratie, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, te sturen.

Bedoelde formulieren dient men aan te vragen bij deze directie.

De rechtsplegingsvergoeding en de index

Naar luid van art. 8 van het K.B. van 30 november 1970 is het tarief van de rechtsplegingsvergoedingen gekoppeld aan het indexcijfer van de consumptieprijzen dat overeenstemt met 110 punten, met dien verstande dat telkens als het indexcijfer met tien punten stijgt of daalt, de in de artikelen 2 tot 6 bedoelde sommen met 10% vermeerderd of verminderd worden.

In 1970 werd het indexcijfer nog berekend op een basis 100 die overeenstemde met het gemiddelde van de indexcijfers van 1966 en 1967. Sedertdien werd overgeschakeld op een nieuwe basis 100, die overeenstemt met het gemiddelde van de indexcijfers van 1971. Daar dit gemiddelde 118,89 punten bedroeg, is 1 punt van de huidige index gelijk aan 1,1889 punt van de vroegere. Om een cijfer van de huidige in het corresponderend cijfer van de vorige om te zetten moet men het dus met 1,1889 vermenigvuldigen.

Voor het indexcijfer van januari 1974, dat 118,13 bedraagt, wordt zo volgens de oude basis het cijfer 140,44 verkregen. Daaruit volgt, dat de in het K.B. van 30 november 1970 vermelde vergoedingen met 30% verhoogd worden.

Het cijfer van 150 punten volgens de oude index wordt bereikt, zodra het indexcijfer 126,167 punten overschrijdt.

Terbeschikkingstelling

Het verbaast senator Jorissen, dat in het statuut van het onderwijspersoneel voortdurend sprake is van "terbeschikkingstelling". In een parlementaire vraag herinnert hij aan de betekenis die dat woord heeft, citeert Koenen, en wijst erop dat het begrip in de Nederlandse kranten zelfs tot t.b.r. wordt afgekort.

Niet alleen in de Nederlandse. Ook de kop in *De Standaard* van 8 februari 1973 : "Onverbeterlijke dief : 2 jaar plus TBR" is duidelijk genoeg.

De Minister van Nationale Opvoeding (Nederlandse sector) antwoordt, dat de term "terbeschikkingstelling" gangbaar is in alle statuten die op het overheidspersoneel van toepassing zijn. "Rekening houdend met de meertaligheid der reglementaire teksten, waar de begripsinhouden der gebruikte termen mekaar volkomen moeten dekken is volledige harmonisatie met termen in Nederland niet gewenst" (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1973-74, 618-619*).

Europa Instituut van de Universiteit te Amsterdam

International Summer Course in legal aspects of european integration 1974

De Universiteit van Amsterdam zond ons hieronderstaande mededeling :

In 1960 the University of Amsterdam founded the "Europa Instituut" with the special task to develop research into problems related to European Integration.

The Institute's primary task was to teach students of law, economics and political science of the University of Amsterdam and to carry out research. Soon, however, the Institute widened its field of activity and began to organise courses for post-graduates, thus enabling those interested to acquaint themselves with new developments in thier field. In 1966 this post-graduate education was enlarged considerably by the addition of an *International Course in European Integration*, in which, during a full academic year, a great number of integration problems are dealt with. This course, which is given entirely in English, is open to graduates from all over the world. It will be held for the ninth consecutive time from September 10th, 1974 to April 30th, 1975, and is organised in collaboration with NUFFIC in The Hague.

As it is clear, however, that many people interested in European affairs, cannot afford to take off a whole academic year, a short summer course in legal aspects of European Integration has been organised since 1968.

The course is meant for lawyers, legal advisers in enterprises and civil servants who are regularly being confronted with problems raised by the EEC Treaty, and who have been practising law for a number of years, rather than for lawyers who graduated recently from university.

For the programme of the course, please refer to the back page. The participants will receive a number of papers, which the lecturers expect them to read before the beginning of the course. The professors base their teaching on this assumption. So the participants will be required to study this material before they come to Amsterdam.

Furthermore it is recommended that the participants read an introduction to the law of the communities.

Books advised for this purpose are

- Kapteyn, P.J.G. and Verloren van Themaat P.; Introduction to the Law of the European Communities ; 414 pp.; Sweet & Maxwell/Kluwer/Samson
 - Parry, A. and Hardy, S.; EEC Law, (477 pp.); Sweet & Maxwell/Matthew Bender
- It is in any case strongly recommended that the participants have at least read :
- Mathijssen, P.S.R.F.; A guide to European Community Law ; (194 pp.); Sweet & Maxwell/Matthew Bender.

Lectures will be given in the "Europa Instituut" which is situated on Herengracht in the centre of the town.

The course is organised in collaboration with the Netherlands Universities Foundation for International Co-operation (NUFFIC) which was founded by the combined Dutch universities in 1952.

NUFFIC organises or collaborates in organising international post-graduate courses with English and French as the medium of instruction, and courses on problems of developing countries at four Dutch universities each academic year ; promotes the study of problems of international co-operation in the field of scientific and academic education and research ; gives information, advice and help to universities and individuals concerning matters related to the international scientific exchange ; issues the quarterly "Higher Education and Research in the Netherlands" which is published in English and Spanish.

Inlichtingen Molenstraat, 27, te 's Gravenhage.

Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen

De Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen kondigt aan dat het 8ste Internationaal congres van de internationale vereniging voor arbeidsrecht en sociaal zekerheidsrecht zal plaatsvinden te Turijn, Italië, van 17 tot 19 september 1974.

Volgende thema's worden behandeld :

1. Les droits et fonctions des syndicats et des représentants syndicaux dans l'entreprise.
2. Les changements dans la structure ou le contrôle de l'entreprise (par suite de fusion, concentration, etc.) et leurs effets sur la situation des travailleurs.
3. Le pouvoir de décision et le contentieux en matière de prestations de la sécurité sociale.

Nadere inlichtingen zullen volgen.

Belgische Vereniging voor Agrarisch recht

De Belgische Vereniging voor Agrarisch recht zal op vrijdag 22 maart haar algemene statutaire vergadering houden te 17 uur in de salons van de Bank van Brussel, Regent-schapstraat 2 te Brussel.

De heer J. Bourgeois, juridisch adviseur bij de Commissie der Europese Gemeenschappen zal er een voordracht houden over het onderwerp : "Komt het tot een nieuwe omschrijving van het landbouwbedrijf".

De vergadering zal gevolgd worden door een receptie.

Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen

De Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen zal op 14 en 15 maart a.s. in samenwerking met de Bar Association for Commerce, Finance and Industry en de Law Society van Groot Brittannië een conferentie organiseren betreffende het onderwerp "Agentuurovereenkomsten en Distributiekontrakten in de E.E.G."

Te dezer gelegenheid wordt op dinsdag 14 maart te 20 u een diner georganiseerd in de Cercle Gaulois en op vrijdag 22 maart wordt een receptie gehouden in het hotel "Brussels Europa" Wetstraat 107.

TIJDSCHRIFTEN

Data Juridica.—jg. 1973

nr. 12

Algemeen.—Auteursrecht : Industriële eigendom.—Belastingrecht.—Bestuursrecht.—Burgerlijk recht.—Europees recht.—Handelsrecht.—Internationaal privaatrecht.—Internationaal recht.—Sociaal recht.—Staatsrecht.—Strafrecht/strafprocesrecht.—Verkeersrecht/Vervoersrecht.

Zakenregister 1973

TVVS Maandblad voor Ondernemingsrecht.—jg. 1973

nr. 12

K. Fibbe, Fusieproblemen.—Mr. W.P. van Sikkelerus, Inkomstenbelastingaspecten van de opbrengst van aandelen.—Mr. J.J. Goudsmit, Het ontstaan van hoofdelijke aansprakelijkheid op grond van artikel 38a WJO.—Drs. J. Bulte en drs. F. Krens, Beschouwingen beschouwd (II, slot).—Mr. R. Kuiter, Publiciteit bij openbare biedingen.—Fiscaal rechtspraak-overzicht.—Korte notities.—Boekbesprekingen.—Mededelingen.

Registers 1973

Tijdschrift voor Milieu en Recht.—jg. 1974

nr. 1

Ten geleide.—Mr. S.V. Hoogendijk-Deutsch over Milieurecht in de administratieve procedure.—Administratief-rechtelijke jurisprudentie.—Civiele- en strafrechtelijke jurisprudentie.—Actualia.—Literatuur op het gebied van milieu-proces.—Boeken.

Journal des Tribunaux.—jg. 1973

nr. 4851

Jean Dabin et Jean G. Renauld, Fondements et élaboration du droit selon le professeur De Page.—André Tunc, Henri De Page et la responsabilité civile.—Simone David-Constant, Les obligations contractuelles dans l'oeuvre d'Henri De Page.—R.O. Dalcq, La notion de causalité dans l'oeuvre du professeur Henri De Page.—Fr. Rigaux, Le droit de la famille dans l'oeuvre du professeur Henri De Page.—René Dekkers, De la genèse du texte.

nr. 4852

Tables des matières parues au cours de l'année 1973.

nr. 4853

Yves Lejeune, Les commissions de défense sociale.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4854

Th. Bourgoignie, Le contrat de franchise.—Jurisprudence.—Notes de jurisprudence.—Chronique judiciaire.

Annales de droit.—jg. 1973

nr. 4

M.T. Meulders, Fondements nouveaux du concept de filiation.—Francis Delpérée et Robert Dethier, Droit et sociologie des organisations. Quelques observations sur les regroupements de communes.—Chronique bibliographique trimestrielle.—Comptes rendus.—Table des matières de l'année 1973.

Annales de la Faculté de droit Liège.—jg. 1973

nr. 1 et 2

Accords culturels Belgo-Hollandais.—Pieter Sanders, La réforme du droit des sociétés aux Pays-Bas.—Annette Benoit-Moury, Les premiers objectifs de la coordination européenne du droit des sociétés et la loi belge du 6 mars 1973.—Notes et memoranda.—Bibliographie.

Revue de droit Pénal et de Criminologie.—jg. 1973

nr. 2-3

XIII Journées Franco-Belgo-Luxembourgeoises de Science Pénale 6 et 7 avril 1973.—Atteintes au crédit.—Fraude fiscale.—Informations.—Chronique.—Bibliographie.—Revue.—Chronique de législation pénale.

Res Publica.—jg. 1973

nr. 4

W.R. Campbell, Machiavelli's reputational politics.—Hubert Lyben, De partijkongressen van de BSP sinds de tweede wereldoorlog.—André Miroir, L'Etat et les cultes en droit

belge.—Jean Roels, Saint-Simon et la représentation technocratique des intérêts.—E. Orban, Le Président Nixon : ambiguïté et contradictions.—Manuel B. Garcia Alvarez, Political associations in Spain.—Léo Moulin, Les origines chrétiennes des techniques électorales et délibératives contemporaines.—Comptes rendus.

Mouvement Communal.—jg. 1973

nr. 12

Editorial.—La vie de l'Union.—Finances communales : l'Etat contre les communes.—Ch.L. Closset, La notion de domicile d'éligibilité.—J. Hourticq, L'évolution de la restructuration communale en France.—G. Viseur, XXIe congrès mondial de l'Union Internationale des Villes et Pouvoirs locaux (Lausanne 25-29 juin 1973).—Actualités.—Législation-jurisprudence (annotées).—Bibliographie.—Chronique 'Assistance publique'.

Recueil Dalloz Sirey.—jg. 1973

nr. 43

Yves Madiot, La loi sur les associés d'exploitation (13 juillet 1973) et son rapport à la théorie des actes juridiques.—Jurisprudence.—Sommaires de jurisprudence.—Informations rapides.—Législation.

nr. 44

Mireille Delmas-Marty, Le droit pénal de la vente.—Jurisprudence.—Législation.

Revue française de Science politique.—jg. 1973

nr. 6

Pierre Hubert et Dominique Labbé, 50 ans de timbres soviétique (1918-1969).—Denis Lacorne, Analyse et "reconstruction" de stéréotypes : communistes et socialistes face au "socialisme soviétique".—Philippe Béneton, Jacques Maritain et l'Action française.—Jacques Bugnicourt, Le mimétisme administratif en Afrique : obstacle majeur au développement.—Pierre Hassner, On ne badine pas avec la paix.—Informations bibliographiques.—Résumés des articles/abstracts.

Der Staat.—jg. 1973

nr. 4

Christian Tomuschat, Güterverteilung als rechtliches Problem.—Michael Stürmer, Bismarckstaat und Cäsarismus.—Berichte und Kritik.—Buchbesprechungen.—Buchanzeigen.—Anschriften der Mitarbeiter.

The Comparative and International Law Journal of Southern Africa.—jg. 1972

nr. 2

M. Wiechers, South West Africa : The background, content and significance of the opinion of the World Court of 21 June 1971.—AMR Ramolefe, AJGM Sanders, The Structural pattern of African regionalism.—A. Mc Call Smith, Comparative aspects of the rights of the beneficiary in the South African trust.—Current Legal Developments.

Rechtspraak der Haven van Antwerpen.—jg. 1973

nr. 3 & 4

Aquilaanse aansprakelijkheid.—Gerechtelijk recht.—Rivierbevrachting.—Vervoer per spoor.—Verzekeringen.—Zeebevrachting.

nr. 5 & 6

Aansprakelijkheid.—Aanvaring.—Gerechtelijk recht.—Gerechtelijk wetboek.—Hulp en bergloon.—Rivierbevrachting.—Verbintenissen.—Vervoer over de weg.—Wegverkeer.—Zeebevrachting.